

HE BAJINI BAŠTI

naše iskrene čestitke

Nismo bili prepričani, čeprav smo srčno želeli, da bi bilo res.

Pa se je zgodilo kot je bilo napovedano. Kljub težavam, z zapornicami ter mimo kopice drugih nepričakovanih zadreg, ki spremljajo take dogodke, so se v prazničnih novembrskih dneh prvič zavrtili trije agregati HE Bajine Bašte.

Veseli nas, da je pri izdelavi opreme za HE Bajino Bašto sodelovalo tudi naše podjetje. Skupna teža naše dobave je več kot 1000 ton. Velikost nekaterih delov te opreme nam kažejo slike. Sicer to sodelovanje ni potekalo v takem obsegu, kot smo bili vajeni pri dosedanjih kooperacijah z inozemskimi partnerji, kajti investitor je držal glavne niti vseskozi čvrsto v svojih rokah. Turbinska oprema je bila izdelana v sodelovanju s firmo »NOHAB«, ki se v Bajini Bašti prvič pojavlja na jugoslovanskih tleh. Priznati je treba, da je kljub temu naše sodelovanje, tako pri reševanju raznih tehničnih problemov, kot tudi v komercialnem pogledu potekalo zelo uspešno in brez posebnih zapletov. Seveda ne namestavamo s tem trditi, da so bile težave za pripravo proizvodnje in pri izdelavi sami kaj dosti manjše. Pošteno so se morali potruditi tehnologi in naši nabavniki, krepko zavijati rokave pločevinarji in izdatno oznojiti monterji, da je delo potekalo uspešno in v postavljenih rokih. Vsem gre za ta uspeh zahvala nas vseh.

Sploh pa pomeni vprašanje rokov pri izdelavi opreme za HE Bajino Bašto posebno poglavje poslovanja. Investitor dobro pozna razmere v domači industriji, zato je uporabil vsa sredstva, da bi se že takoj v začetku zavaroval proti običajnim težavam, ki podaljšujejo dobavne roke. Na gradbišču je uredil mehanizacijo v takšnem obsegu, kot je ni bilo doslej še na nobenem delovišču podobnih objektov; s premijskim sistemom nagrajevanja je dosegel, da so gradbeniki, kot tudi izvajalci prekosili sami sebe in tako zavidljivo hitro napredovali; z natančnim poznavanjem celotne problematike pri vseh izvajalcih je vskladil delo tako, da je vodilo le k enemu cilju; čim hitrejši dograditvi objekta.

In uspel je.

Občutno so bile presežene vse norme, ki so doslej veljale za podobna dela.

Pri tem moramo omeniti človeka, ki je bil polnih šest let živ »spiritus agens« celotnega dogajanja, naj bo to za zeleno mizo proizvajalcev ali na gladkih tleh denarnih zavodov ali v blatnem in razmočenem terenu gradbišča. To je direktor podjetja inž. Bora Jovanović. Človek, ki je vedel vse, ki je poznal še tako drobne detajle, človek, ki je pozabljal sebe in svojo družino — pravi idealist dela in napredka. Kako stvarno in brez praznega filozofiranja se je loteval bodisi tehničnih bodisi komercialnih vprašanj — vedno strog do sebe in pošten do drugih. Človek, ki ga ni bilo mogoče »voziti« z neutemeljenimi izgovori, človek ki je vedel, kaj hoče. Direktor podjetja, ki je skoraj tri mesece osebno vodil izmensko delo na brani, ko je naraščajoča Drina že grozila z vdorom v prostore strojnice.

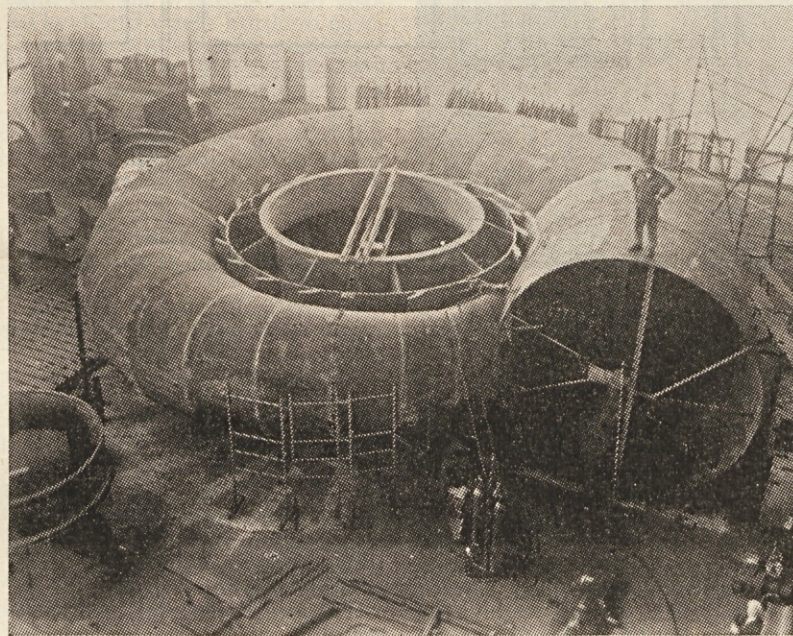
Nehote pomisliš, kako bi napredovala proizvodnja, če bi jo vodili ljudje takih ali vsaj podobnih kvalit. Zato je začetek poskusnega obratovanja HE Bajine Bašte predvsem uspeh inž. Bora Jovanovića in vseh neštetihi pomočnikov, ki jih je spretno vodil. K uspehu jim iskreno čestitamo!

Sam predsednik republike — maršal Tito je zavrtil stikalo in tako dal polno priznanje investitorju in sodelujočim izvajalcem za njihova velika prizadevanja, da čimprej usposobijo novi objekt za koristno službo skupnosti. Z začetkom poskusnega obratovanja so tako končani več kot šestletni napori za dograditev tega izredno pomembnega energetskega velikana.

Prav v času, ko so se prvič zavrtili trije agregati, je v tovarni potekal prevzem četrte poskusno

montirane turbine, medtem ko je bila orjaška sifonska obloga vbetonirana že pred meseci.

Z dobavo te opreme bodo litostrojske obveze pri HE Bajini Bašti če ne upoštevamo nadzora nad montažnimi deli na gradbišču, opravljene v celoti. Napori, vloženi v sodelovanje pri gradnji tako pomembnega objekta, bodo pozabljeni, ostal bo le veličasten spomenik človekovega dela in prizadevanja, da si ustvari svetlejši jutrišnji dan. Ostale bodo turbine, ki bodo s svojo let-

Spirala za HE Bajino Bašto

Objem dveh delavcev

Ko so med zadnjimi prazniki nešteti nepoučeni in poučeni gledali na televizijskem ekranu film o proizvodnji turbin v našem podjetju, so prenekateremu izmed njih ušle glasne besede občudovanja. Veljale niso le podjetju, ki izdeluje tako velike in tako pomembne stroje za naš gospodarski napredek; veljale so vsem našim znanim in neznanim strokovnjakom, vsem našim delavcem, ki te stroje oblikujejo in izdelujejo, pa vsem monterjem, ki jih vgrajujejo v naše hidroelektrarne, da nam dajejo tako potrebno električno energijo.

Ko sta za naš republiški praznik stekli dve novi hidroelektrarni — v Bajini Bašti in Senju — je bilo prav, da nas je vsaj ta film spomnil na dolgo in naporno delo vseh neštetihi žuljavih rok, ki imajo zaslugo za to, saj so sicer naši časopisi, naš radio in naša televizija ob odprtju obeh hidroelektrarn na to premalo opozorili. Zato je po našem mnenju storil prav zagrebški »Vjesnik« (2. 12. 1966), ko je v komentarju z značilnim naslovom »Veseli« po obeh slovesnostih zapisal med drugim: »Bilo bi prav, če bi v času izpraševanja vesti in vrednotenja porabili vsako priložnost za pohvalo konkretnega dela in

no proizvodnjo poldrugi milijon kWh izdatno izboljšale našo energetsko bilanco.

In Drina? Že tam pred starodavnim Višegradom bo zaustavljala svoj tok, se razlivala v šir in dalj, začudeno ogledujoč se v novi pokrajini, dokler je kapljo za kapljo — mogočen veletok — ne bodo vsrkale jeklene špirale za divji ples pridobivanja energije... ETO

položaj po zaslugi, ne pa po vnaprej določenih prednostih.

Ne varamo se, če k tem opombam »Vjesnika« skromno zapišemo, da je objem in poljub teh dveh delavcev ob slovesni spustitvi v tek senjskih agregatov odseval pravo in iskreno srečo in resnično veselje dveh skromnih sodelavcev pri graditvi tega velikega objekta. Bila sta samo dva, ki smo ju videli. A v senci za njima in povsem prikritih pa je bilo še sto in sto enakih žuljavih rok, ki so hitele v objem, v objem sreče in zadovoljstva ob novi veliki delovni zmagi... Če ne z imeni, smo se teh nevidnih graditeljev hoteli spomniti tu vsaj tako in po tej poti. Tudi mi jih objemamo in poljubljamo — enako prisrčno in iskreno, kakor sta se tista dva na ekranu... in kakor se jih je tisti dan objemalo in poljubljalo še sto in sto neznanih... Verko

Lepa publikacija o HE Bajina Bašta

Razen posebne publikacije o HE Bajini Bašti, ki jo je izdal investitor (v našem in angleškem jeziku), v kateri je poseben članek tudi o Litostroju in njegovem sodelovanju pri dobavi opreme za to našo novo veliko hidroelektrarno, je tudi uredništvo časopisa »Vesti«, lista za politična in družbena vprašanja okraja Titovo Užice, posvetilo HE Bajini Bašti posebno številko z dne 26. 11. 1966, ki obsega 16 strani dobro urejenega gradiva z neštetimi izbranimi fotografijami. Publikacija je zares lepa in zasluži vse priznanje tudi zaradi izčrpnega prikaza dela neštetihi žuljavih rok iz množice neznanih delavcev, ki so sodelovali pri gradnji tega objekta. Med dobavitelji opreme (turbin v sodelovanju s švedsko tvrdko NOHAB, črpalnih naprav itd.) je omenjen tudi Litostroj; med odlikovanimi graditelji pa tudi član našega kolektiva Franc Rogelj.

ZAHVALA REDAKCIJE »AKTUALNIH POGOVOROV«

Glavni urednik našega časopisa je prejel od redakcije »Aktualnih razgovorov« RTV Beograd tov. Jovana Škekića tole zahvalo:

»Imam za svojo dolžnost, da se Vam v imenu redakcije »Aktualnih razgovorov« najlepše zahvalim za pozornost in pomoč, ki nam jo nudite s pošiljanjem Vašega lista. To uporabljamo za svojo dokumentacijo.

Tovariški pozdrav.

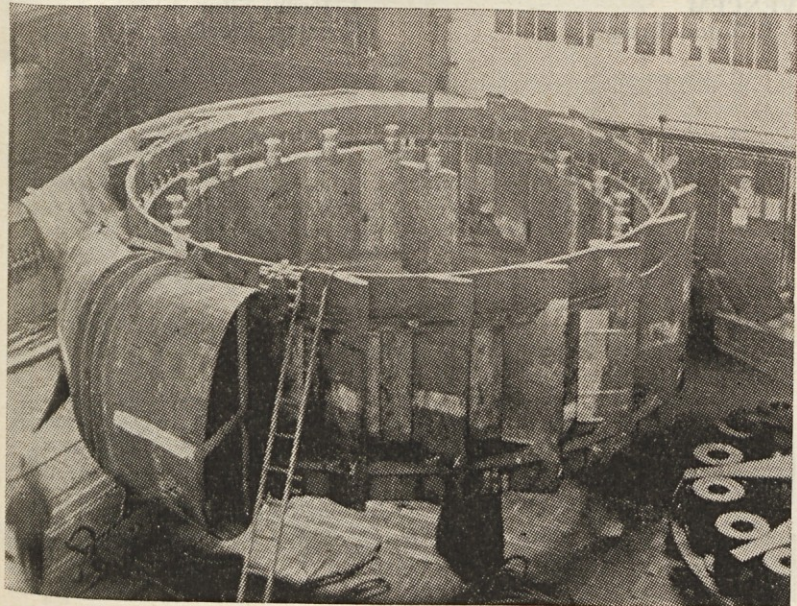
OBVESTILO UREDNIŠTVA

Obveščamo naše bralce, da bomo v prihodnji številki objavili zanimiv in aktualen članek inž. Vogriča

O POMENU STANDARDIZACIJE ZA RENTABILNOST POSLOVANJA,

ki smo ga prejeli, ko je bila ta številka že v tisku.

Uredništvo

Montaža predvodilnika za HE Bajina Bašta

Letnih milijon kWh iz HE Senj

Na praznik republike je šla v redno obratovanje tudi ena največjih naših hidroelektrarn — HE Senj.

Slovesni akt je ob navzočnosti mnogo povablencev in delavcev, ki so sodelovali pri gradnji tega objekta, opravil podpredsednik zveznega izvršnega sveta Jakov Blažević. Na obrazih delavcev pa si bral ponos in veselje zaradi uspešno opravljenega dela, ki ni bilo lahko.

Hidroelektrarna Senj je tretja v vrsti jadranskih elektrarn, ki s svojo visoko zmogljivostjo pomagajo reševati veliko energetske krizo ob vedno večji potrošnji. Že HE Split je s svojimi 216 instaliranimi MW postavila pred izvajalce kopico, na prvi pogled nerešljivih težav; prav tako HE Dubrovnik. Tudi zadnja od njih — HE Senj v tem ni bila izjema. Že sama koncepcija agregatov za neto padec 434 m je zahtevala poznavanje kar najsodobnejše tehnike v gradnji visokotlačnih turbin. Le malo elektrarn v svetu obratuje na tako visokem padcu s Francoskim gonilnikom. Poseben pomen pa daje HE Senj dejstvo, da je to akumulacijska elektrarna za pridobivanje dragocene vršne energije.

Naš kolektiv, ki je v kooperaciji z vodilno firmo v tovrstni gradnji turbin — Ateliers CHAR-MILLES iz Zeneve sodeloval pri projektiranju in gradnji strojne opreme, je lahko ponosen na svoje delo, saj ga je opravil vestno in prizadevno. Za to je požel odkrito zadovoljstvo investitorja in pohvalno priznanje kooperanta.

Ob začetku rednega obratovanja smo obiskali nekaj naših sodelavcev, ki so posebno skrbeli, da je bilo prizadevanje vsega kolektiva HS kronano z uspehom.

Glavnega projektanta Ludvika Šarfa Litostrojčanom gotovo ni treba predstavljati. Lepa je vrsta objektov, katerih strojna oprema je dobila prve oblike na njegovi risalni deski. Zmotili smo ga prav pri izdelavi projekta za HE Sklope, ki bo priborska elektrarna glavnega akumulacijskega bazena za HE Senj.

»V čem, tov. projektant, se vam zdi najpomembnejši delež naše tovarne pri gradnji HE Senj?«

»Predvsem v tem, da je kljub sodelovanju z inozemskim kooperantom vseskozi imel iniciativo v rokah Litostroj. Gotovo pomeni to veliko mero zaupanja našim strokovnjakom in praktičnim izkušnjam, ki smo jih dosegli v sicer dokaj kratki dobi svojega obstoja.«

»Najtežji problem?«

»Problemov ni manjkalo, saj še pri mnogo preprostejših stvarih ne gre brez njih. Pa smo jih sproti reševali, vztrajno in uporno, v trdni veri, da moramo uspeti. Marsikatera ura počitka in noči je bila žrtvovana, da so bile težave rešene.«

»In vaši občutki danes?«

»Zmeraj sem vesel, kadar delo rodi uspeh, posebej pa še, če sem mogel k temu prispevati tudi svoj delež.«

Tudi ime projektanta inž. Daniela Radetića ni neznano.

Njegov prispevek Senju je bila konstrukcija zapornih organov.

»Vemo, da je investitor za zaporne organe HE Senj postavil dokaj ostre zahteve. Kako ste opravili z njimi?«

»Pri zapornicah ob izlivu je šlo še kar v mejah normalnih izvedb, medtem ko je prelivna zapornica na Gušić Polju zahtevala več študija. Uspeli smo si zamisliti moderno izvedbo, ki s pomočjo hidravlične avtomatizacije regulira nivo zbiralnega bazena Gušić Polje — zadnje stopnice pred tlačnim cevovodom.«

»Ali ste pri tehnični izvedbi računali na znano senjsko burjo in mraz na Velebitu?«

»Seveda, saj to je bila tudi ena posebnih zahtev investitorja. Rešili smo jo z električnimi grelci v

Ko smo ga obiskali na sedanjem delovnem mestu v montaži HS, nam je na vprašanje, kako je potekala montaža opreme, povedal naslednje:

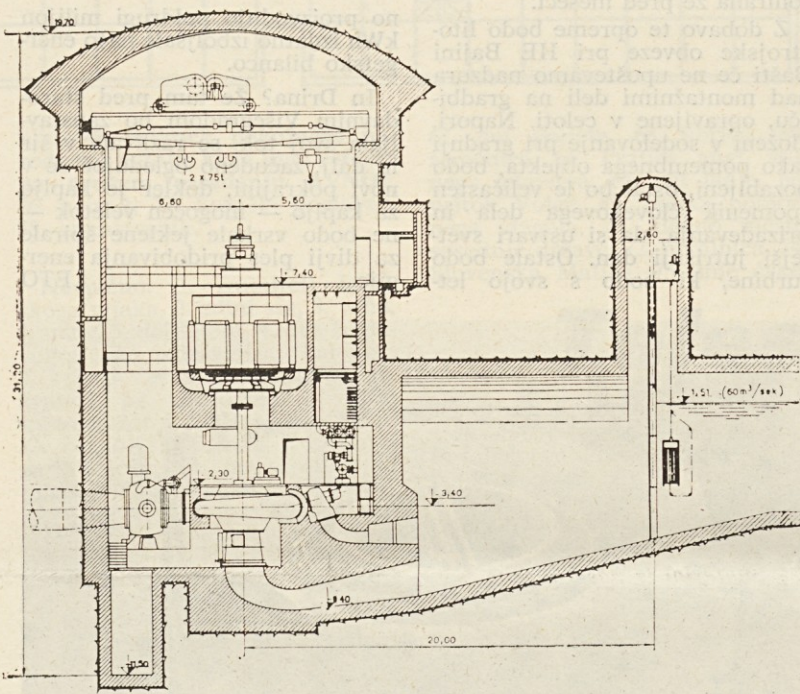
»V začetku — kot povsod na centralah — je bilo precej težav: podzemeljska strojnica polna plinov, zrak vlažen do kraja, prah in megla, da si komaj videl pred sabo, v tunelih preprih itd. Potem se je stanje počasi izboljšalo. Pa so spet nastale težave s prehrano; hodili smo v Jurjevo, kake 3 km od gradbišča. Ob lepem vremenu je še kar šlo, kadar pa je pihala burja, da se je človek nagnil nanjo, smo rajši ostajali v baraki ob svojem čajčku in suhi hrani.«

»In odnosi z investitorjem?«

»Dobri, saj nas je večkrat javno pohvalil in svojega zadovoljstva ni skrival. Bili smo poštini do njega in on do nas.«

»Težave z montažo?«

»Kar jih je bilo, so največ izvirale iz spregledov pri izdelavi opreme v tovarni in še iz nerazumevanja, kako nujno je čim te-

Prerez strojnice HE Senj

bočnih stenah, vezanimi s termostati.«

»Katera glavna misel vas vodi pri konstruiranju?«

»Predvsem, da bi bila konstrukcija varna, funkcionalno neoporečna in konkurenčna v vseh pogledih.«

Tov. Milan Vidmar je bil vodja litostrojske montažne skupine. Taka služba je predvsem odgovorna in zato dokaj nehalna. Pa jo je v redu opravil, čeprav mu je sem in tja krepko pomagala senjska burja; spodnela ga ni!

snejše sodelovanje med tovarno in montažno skupino na terenu.«

»Dogodek, ki vam bo ostal s te montaže najbolj v spominu?«

»Peš hoja z gradbišča v Senj (avtobus ni vozil). Pri naselju Spasovac me je burja prignala na rob 50-metrskega prepada nad morjem ter vrgla po tleh. Uprl sem se ob cestni smernik in šele po velikem naporu med posameznimi sunki burje sem spet vstal in nadaljeval pot. Takrat mi je šlo za nohte. Razumljivo, da sem se potem v Senju izdatno okrepčal...«

Strojnica HE Senj

Skromni so ti naši fantje, ko se pogovarjaš z njimi, uporni v iskanju novih poti, brez malodušja pri izvrševanju svojih nalog. Vodi jih ljubezen do dela in v največje plačilo za trud jim je zavest, da je njihovo delo bilo uspešno.

Tri turbine v podzemski strojnici HE Senj pa se vrte s polno močjo.

Zeno jih vode Gacke in Like. Njihova pot skozi tunele, cevovode in po umetnih kanalih je dolga nad 50 km. Divji je njihov

»finit« skozi tlačni cevovod, razposajen do kraja njih ples skozi turbinske spirale, dokler se utrujene in omotične ne spočijejo v sinjem Jadranu.

Hidroelektrarna Senj je v rednem obratovanju; v naši livarni pa že odlivajo nove turbinske kose, v pločevinarni vane nove spirale. Veliko je še neukročenih voda, premalo pa tako potrebne krvi za našo industrijo in gospodinjstva — električne energije.

ETO

Odlikovani sodelavci

Ob priliki slovesne otvoritve HE Senj so bili v podjetju Litostroj odlikovani nekateri člani kolektiva, ki so sodelovali pri gradnji tega hidroenergetskega sistema. Na manjši slovesnosti, ki je bila 25. nov. 1966 v Litostroju, so dobili:

RED DELA Z ZLATIM VENCEM

1. Danilo Radetić

RED DELA S SREBRNIM VENCEM

1. Anton Erman

2. Lovro Juvan
3. Stanislav Mikuz
4. Anton Sušnik
5. Milan Vidmar
6. Franjo Zmahar

MEDALJO ZASLUGE ZA NAROD

1. Dušan Laloš

MEDALJO DELA

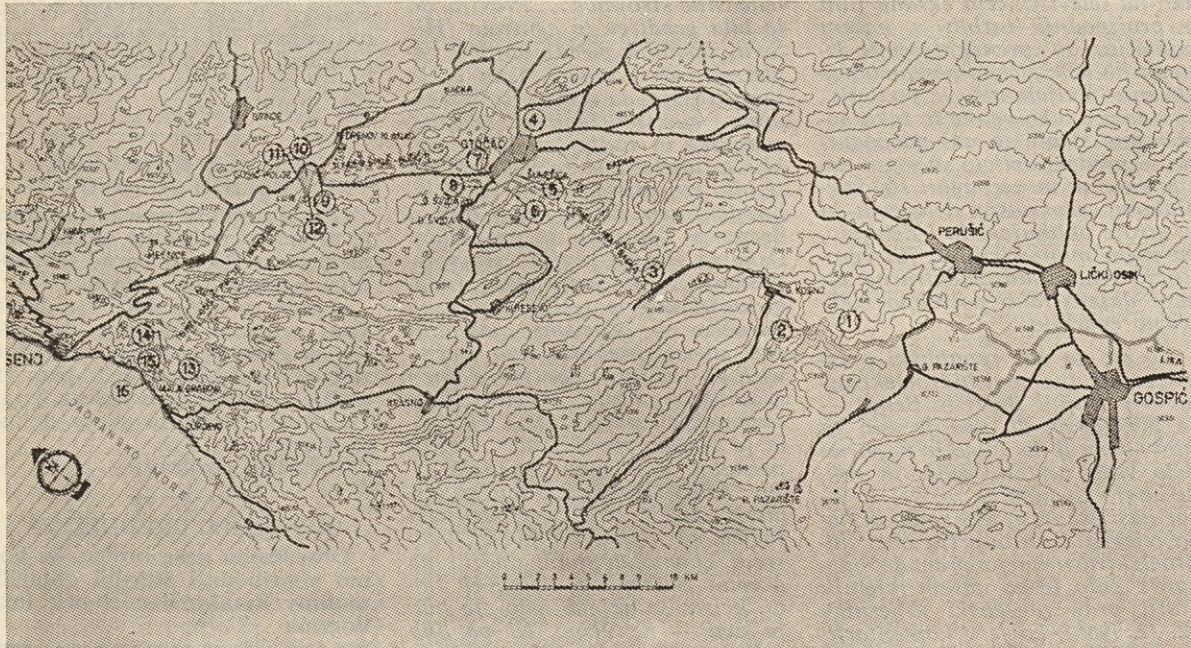
1. Zdenko Gruđen

2. Božo Kecman

3. Janez Požar

4. Jernej Sitar

5. Franc Vidrih

1. Akumulacija Kruščica — 2. Pregrada Sklope — 3. Jez na zajetju — 4. Jez Vivoze — 5. Regulacija Gacke — 6. Jez Sumečica — 7. Kanal Lika — Gacka — 8. Zajetje Gornja Švica — 9. Kanal Marasi — Gušić Polje — 10. Akumulacija Gušić Polje — 11. Prelivni jez Gušić Polje — 12. Zajetje Gušić Polja — 13. Vodna komora — 14. Zasunska komora — 15. Strojnica — 16. Odvodni tunel in izstop

Sifonska obloga za HE Bajino Bašto

Modernizirajmo izdelovanje zobniških prenosnikov

Inž. Marko Kos

Z modernizacijo in rekonstrukcijo obstoječih naprav bomo najhitreje dvignili izkoristek naših zmogljivosti, izboljšali rentabilnost ter povečali proizvodnjo, ne da bi povečevali število delovnih moči. To, kar smo napisali, je resnica, katere smo se zavedeli šele, ko smo vstopili v gospodarsko reformo. Danes vemo, da je to edini način, da povečamo kvaliteto, da si s tem utrdimo svoj renome ter tako tudi položaj v konkurenci — s tem pa tudi osebne dohodka.

1. Kakšen pomen imajo zobniški prenosniki v naših proizvodih?

Ozobljeni strojni elementi so skoraj v vseh strojnih napravah, na vseh področjih: v črpalnih postajah, na viličarjih in pri pogonih dieselskih motorjev, so v cementarskih napravah in v železarnah, so tudi v sodobnih cevni turbinskih agregatih največjih moči.

Povsod nastopajo sicer kot sorazmerno majhen del v teži celotne naprave, vendar je ta del izredno važen, takorekoč bistven za brezhibno delovanje stroja. Poleg tega je to tudi najdražji del. Vedeti moramo, da od kvalitete zobniškega prenosnika zavisi šum, ki ga širi naprava po okolici, da se v tem zobniškem predelju lahko uničuje in izgublja večja ali manjša energija in da se ta del običajno tudi najhitreje okvari ter ga je treba zelo pogosto menjati.

Ko smo napisali, da so zelo dragi, smo hoteli s tem povedati, da je delo, ki je bilo vloženo v izdelavo tega razmeroma majhnega elementa, v primerjavi z ostalimi stroji izredno veliko. Stopnja skrbi, ki je bila posvečena zobniškemu predelju, je zelo velika. Od materiala, ki je za zobnike najbolj kakovosten in najdražji, prek toplotne obdelave, ki je večinoma v več stopnjah in visokospecialna, n. pr. cementiranje in nitiranje, — prek obdelave, ki zahteva izredno dragocene in natančne stroje ter visoko kvalificirane delavce, do kontrole, ki je prav tu zelo obsežna in zahtevna, pa do montaže in preizkusa na posebnem preizkuševališču. Konč-

no naj še omenimo prevzemanje po posebnih strokovnjakih kupca, ki je lahko zelo zahtevno in natančno, kar seže tudi do priškuševanja reduktorja in meritve njegove šumnosti, kot bi priškušovali srcu bolnega človeka.

2. Pomen zobnikov v luči borbe za zniževanje proizvodne cene

Stopnja delovnega vložka, kot temu pravimo, je v zobnikih med vsemi našimi proizvodi največja. To se vidi iz primerjave nekaterih cen: kilogram zobnika je 5 do 6 krat dražji od zvarjenca, 2,5 do 3 krat dražji od dvigala, 1,7 do 2,5 krat dražji od turbine itd. Delež visoko kvalificiranega strokovnega dela je v zobnikih izredno velik. Delež materiala v ceni zobnika znesse komaj 4 do 8 %. Obdelava in končna priprava tega materiala predstavlja zelo dragocen prispevek vseh naših strokovnjakov.

Vsakršno izboljšanje proizvodnega postopka in s tem povezano zmanjšanje izdelavnega časa bo prav zaradi tega pri zobnikih zelo močno vplivalo neposredno na ceno — v nasprotju s proizvodi, kjer je v ceni zelo velik delež materiala, kjer so veliki konstantni splošni stroški, na katere ni mogoče vplivati. Z drugimi besedami, če zmanjšamo izdelavne čase na zobnikih za 30 %, bo tudi cena za nekaj manj kot 30 % nižja. Prav zaradi tega je bila proizvodnja zobniških prenosnikov predmet nenehnega prizadevanja, da se izdelavni postopki izboljšajo in s tem izdelavni časi zmanjšajo. V hudem konkurenčnem boju na svetu so se v vseh letih opravlja-

le nenehne izboljšave, ki so vedno spravile v prvo vrsto nekega proizvajalca ter prisilile druge proizvajalce, da mu sledijo in se trudijo najti še nekaj boljšega, kar jim bo omogočilo vse druge izpopolnitve. Prav zaradi tega so danes raziskovalni napor na tem področju tako močni. Seveda tudi uspehi niso izostali.

Če izrazimo nosilnost zobnika iz navadnega litega jekla Stg 52 z indeksom 100, znaša nosilnost pri uporabi legiranega jekla 42CrMo4 že 200, pri površinsko kaljenem zobniku 250; pri visoko-legiranem jeklu 16MnCr5, ki je cementiran in brušen, že indeks 500; prav toliko pri nitiranem jeklu 42CrMo4. To pomeni, da se je za petkrat dvignila nosilnost reduktorja. Če pri vseh teh materialih oblikujemo zobe na osnovi najnovejših spoznanj s korekcijo in večjimi izdelavnimi koti, lahko samo s tem povečamo nosilnost za 100 %, ne da bi menjali kvaliteto materiala.

Enake uspehe so dosegli z izpopolnjevanjem proizvodnih strojev, ki so bili po klasični razdelitvi odvalno-frezalni, pehalni in brusilni. Pri vseh je bil cilj: dvigniti kvaliteto obdelanega zobnika ter hkrati zmanjšati obdelovalni čas. Da bi dosegli zelo visoko kvaliteto v zelo kratkem času, so uvedli povsem nov postopek: britje zobnikov. Pri odvalno-frezalnem stroju so uspeli zmanjšati obdelovalni čas na 6 do 12 % tistega, ki je veljal še pred 30 leti za rekord. Se pravi, da so rentabilnost povečali za desetkrat.

3. Za zobniške prenosnike — material iz naše livarne

Ko smo se odločili za zobniške prenosnike, je bilo zelo važno vprašanje materiala. Pri tem smo imeli v mislih našo livarno jeklene in sive litine. Vsa zobniška ohišja so lahko iz sive litine, zahtevnejša in bolj obremenjena tudi iz jeklene litine. Zobniški venci so iz legirane jeklene litine, a zobniška telesa, na katera so nataktnjeni venci, so iz sive litine. Na ta način bomo zaposlili livarne sami pri nas doma, z našo proizvodnjo. Če so nekateri reduktorji varjeni, bo pa zopet zaposlena naša varilnica.

4. Položaj proizvodnje zobniških reduktorjev v Jugoslaviji

Pri nas v Jugoslaviji imamo veliko število proizvajalcev zobniških prenosnikov — petnajst jih je, vendar so med njimi proizvajalci zelo majhnih reduktorjev, a nekateri se komaj pripravljajo na to proizvodnjo. Kot je pokazal zagreški sestanek vseh proizvajalcev reduktorjev v mesecu novembru, imajo redki začetan program proizvodnje reduktorjev s standardiziranimi enotami, katalogi in izdelano dokumentacijo. To število se še zoži, če pregledamo, s kolikšnimi referencami razpolagajo, se pravi, kakšno tradicijo tovrstne proizvodnje imajo. Tradicija je konservativna beseda, vendar na tem polju ne moremo mimo nje. Neštete grenke izkušnje številnih kupcev so to že dokazale. Kot smo že videli, je potrebno pri proizvodnji zobniških prenosnikov toliko izkušenj, toliko konstruktorskega znanja, toliko spretnosti in natančnosti delavcev, poznavanja drobnih spretnosti in prijemov pri montaži in kontroli, da se ta tradicija neposredno odraža v kvaliteti. Zobniški prenosnik je podvržen zelo težkim preizkušnjam, ki nemišrno pokažejo že po kratkem času obratovanja nepodkupljivo resnično stanje kvalitete zobnikov. To ni varjena konstrukcija ali velik statični odlitek, ki stoji, potem ko je bil izdelan, kolikor let je potrebno. Vsaka napaka na

zobniku povzroči pet do stokrat krajšo življenjsko dobo. Mnogokrat se pokaže napaka na zobnikih, ki smo jo skušali prikriti, oziroma tolerirati, s tem da je bil celoten reduktor že po 100 urah obratovanja uničen.

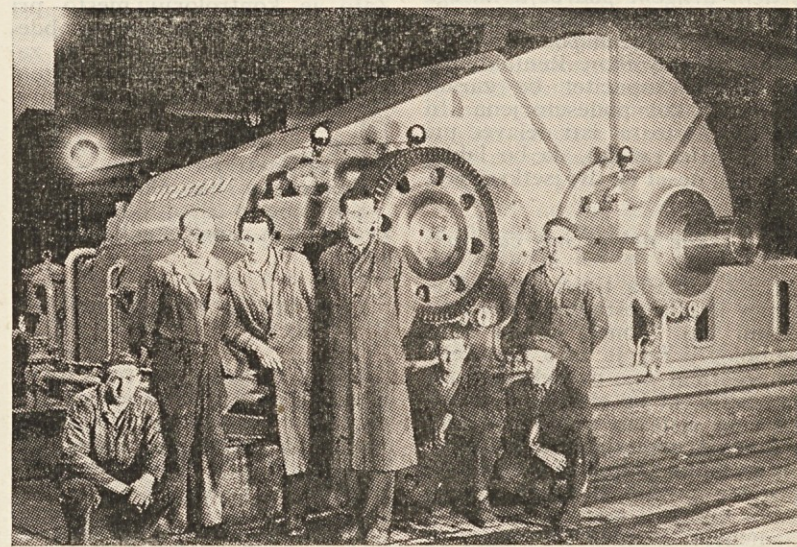
Takšno prepotrebno tradicijo v Jugoslaviji imata samo Litostroj in Prvomajska v Zagrebu. Če se osredotočimo na področje večjih in celo največjih moči, potem ima samo Litostroj v Jugoslaviji potrebno tradicijo in neštete odlične izkušnje. Že več kot deset let tečejo noč in dan zobniški prenosniki Litostroja v železarnah Smederevo, Nikšić in Jesenice; med njimi v Jesenicah dva največja reduktorja v Jugoslaviji, ki transformirata moč 2500 kW v najtežjih pogojih na blo-

tendence, ki se že danes opažajo, ter skrbno preverjati uspehe, ki jih lahko s tem dosežemo.

Že prej smo omenili, da so nitirani in cementirani zobniki po nosilnosti ekvivalentni. Nikakor pa niso po ceni. Nitiranje zobnikov po še tako točni obdelavi niti za mikron ne deformira telesa in zob zobnika. Nasprotno je po cementiranju potrebne zobnike brusiti, ker se grdo zveržijo, a za to so potrebni dragi stroji. Če je cena cementiranih reduktorjev 100, je cena nitiranega samo 64 do 76 %, se pravi, da je skoraj za tretjino cenejši.

Doba cementiranja je mimo. Kdor bo znal izveči iz cenenege, a zelo muhastega nitiranja večjo korist, bo zmagovalc. To je tudi naša pot. Vendar pa bomo morali imeti za to mnogo točnejše odvalno-frezalne stroje za ozobljenje.

Zakaj? Prvič zato, ker bo že prvi in edini stroj, ki bo obdelal zobnik pred nitiranjem, določil njegovo kvaliteto; — drugič zato, ker je danes znano, da je proračun zobnikov samo približen; nosilnost zobnikov je edino in izključno določena s proizvodno-tehnično kvaliteto. Dva prenosnika istih izmer in materiala, vendar z različno točnostjo t. j. z različnimi napakami imata tudi

Pogled na reduktor 2500 kW za Železarno Jesenice, ki je največji reduktor v Jugoslaviji. Reduktor služi za pogon valjarskega stola blooming-valjčne proge

ming-progi valjarne za težko pločevino. Po desetih letih obratovanja se temu reduktoru ni skrivil niti las, kot temu pravimo.

Poleg tega obratuje v Jugoslaviji, a tudi drugje od Egipta in Mehike do Indije in Indonezije stotine naših zobniških prenosnikov, mnogo jih plove tudi na ladjah po vseh morjih.

V vseh teh prenosnikih je skritih nešteto predragocenih izkušenj. Od konstruktorskih do obdelovalnih, montažnih in ostalih. Imamo kader, ki ima deset in večletne izkušnje, svoje lastne stvaritve in lasten razvoj. Tega nima pri nas nihče drug. Res pa je, da imamo deset in več let stare stroje, na katerih uspešno prav zato še vedno izdelati kvalitetne reduktorje, ne samo majhnih, temveč tudi največjih moči. Vendar to za današnjo konkurenčno borbo ni več dovolj. V konkurenci nismo več dorasli tujim cenam. Smo v istem položaju kot Nemci po svetovni vojni, ko so imeli kadre, ki so jih čuvali kot punčico v očesu, vendar strojev niso imeli. Stroje so seve kmalu dobili.

5. Po kakšni poti bo šla modernizacija?

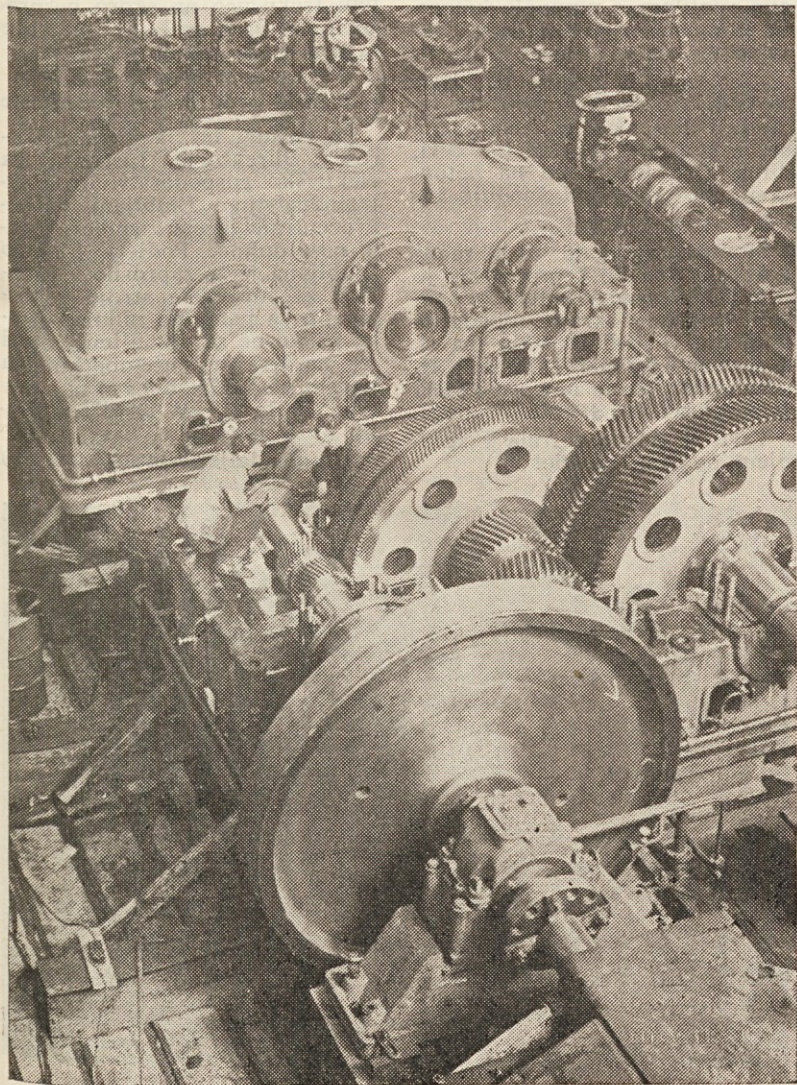
Modernizacija mora omogočiti projektantu, da zasnuje čim lažji in čim cenejši reduktor, kar pomeni, da mora v vsak kilogram teže spraviti čim več kilowatov moči. To nam bo omogočilo doseči večjo ceno za proizvedeno težo. Po drugi strani se mora povečati kvaliteta, tako imenovani kvalitetni razred, po katerem se ocenjujejo zobniki. Da bi lahko to storili, se ne moremo zadovoljiti samo z novim strojem, temveč moramo postaviti celoten koncept proizvodnje na novo osnovo. Pri tem moramo spremljati vse dogajanje na svetovnem tehničnem nivoju, analizirati vse

za 100 % različne življenjske dobe. Zato velja točnosti izdelave primarna skrb.

Danes vemo, da lahko v zelo veliki meri — enako kot v zdravstvu — na neke posebne napake pri zobnikih vplivamo preventivno s tako imenovanimi »korekcijami«. Zobje so premaknjeni navznoter, da so bolj debeli, imajo posnete glave in spodrezana vznožja, s čimer povečamo nosilnost za 60 do 100 %. Če bomo hoteli te ukrepe na široki fronti uporabljati, bomo morali imeti tudi stroje temu primerno prirejene in opremljene.

Izredno veliko važnost pripisujemo tudi vrsti ozobilnega orodja. Doslej je bilo vse naše orodje na osnovi 20° evolvente. Danes že vemo, da se nosilnost pri povečanju tega kota na 28° poveča na 250 %. To je tako velika pridobitev, da so mnoga velika podjetja že prešla na novo orodje, čeprav je to povezano z velikimi stroški. Tudi mi bomo morali to upoštevati pri naših ukrepih.

Vsi ti ukrepi direktno vplivajo na znižanje naše cene, ne da bi se dotaknili rentabilnosti strojev samih. Novi stroji so v primeri s starejšimi, kot jih imamo mi, mnogo hitrejši in zato rentabilnejši. To je zlasti vidno na velikih strojih, na katerih moramo obdelovati velike zobnike od 800 do 1400 ur, medtem ko se na novih strojih obdelata isti zobnik v 46 do 56 urah, pri čemer pa je seveda kvaliteta neprimerno boljša. To skrajšanje ima v rentabilnem računu izredno velike posledice: prostor je 17 do 30 krat bolj izkoriščen, hkrati tudi celotna stavba, dvigala ter celotne instalacije; to seveda predstavlja mnogokrat večji prihranek kot samo delovne ure. Proizvodna tehnika ni na nobenem drugem področju, ki ga mi danes obdelujemo, napravila tako ogromno (Nadaljevanje na 4. strani)

Pogled na montažo 600 kW reduktorjev za valjarno Železarne Jesenice

Inž. Leopold Šolc

Hidrocentrala brez stavbe

Morda je usojeno kraju, kjer so pred približno 120 leti konstruirali prvo domačo turbino, da ga bo zgodovina proizvodnje hidroenergetskih strojev na Slovenskem omenjala v prvih vrsticah svojega novega poglavja...

Odvisno je od odgovora na vprašanje, ki je postavljeno pred naše energetske gospodarstvo:

MIKROCENTRALE, DA ALI NE?

V Franciji posvečajo temu vprašanju veliko pozornost in tamkajšnji zgled je premaknil z mrtve točke zadevo tudi pri nas. Nedavni obisk gospoda Corbona v Litostroju pa nam daje neposredni povod, da vprašanje razgrnemo pred kolektivom.

Kaj so mikrocentrale?

Izraza ni treba razumeti dobesedno kot pri mikrometru, ki pomeni milijonino metra. Z njim

hočemo le poudariti, da gre za majhne hidroelektrarne, pri čemer pa številčno še vedno nekoliko pretiravamo kljub današnjim

hidroenergetskim gigantom. Beseda se je rodila v Franciji in se tam tudi uveljavila v zadnjih desetih letih za male naprave z močmi med nekaj deset in nekaj sto kilovati.

Vsi vemo, da smo majhne hidroelektrarne s takimi močmi že gradili tudi pri nas. Krile so krajevne potrebe po energiji. Čas jih je povozil. Neprimerno bolj gospodarne velike hidroelektrarne, ki so povezane v močno električno mrežo, razporedeno prek vse države, so obračunale z njimi dokončno. Čemu torej ponovna razprava o malih centralah?

Vedeti moramo, da z besedo mikrocentrala ne označujemo starih majhnih hidrocentral, čeprav bi po svojih močeh sodile v njen okvir. Mikrocentrala pomeni več! Pomeni predvsem energetske izkoriščanje nizkih padcev do 5 metrov z moderno opremo, ki v vsakem pogledu prekaša nekdanje turbine in generatorje in ki ji daje svoj pečat tudi prisotnost javne mreže. Pomeni nadalje prizadevanje, da kljub nizkemu padcu in mali moči v pogledu gospodarnosti konkurira z velikimi hidroelektrarnami.

Torej nova beseda za nekaj povsem novega!

Le tako je mogoče razumeti, zakaj so se lotili vprašanja mi-

nega agregata, ki ga sestavlja propellerska turbina in generator v oklepu pred njo (glej sl. 1). Agregat je montiran v nategi, postavljeni prek jezusa, tako da je gonilnik dvignjen nad zgornjo vodno gladino. Obratovanje prično z izsesavanjem zraka iz cevi, ki je potopljena v zgornjo vodo, tj. iz sesalne cevi. Med sesanjem zraka se gladina v sesalni cevi dviga in voda se prav kmalu začne prelivati. Ko je izsesavanje zraka končano, voda povsem napolni sesalno cev, teče ob oklepu generatorja na propeler, ga vrtil in mu oddaja energijo ter se nato spušča po difuzorju v spodnjo vodo.

Generator je asinhronski ali pa sinhronski s trajnimi magneti, da vzbujevalni stroj ni potreben. Rotor se vrtil v olju, s katerim je napolnjen oklep. Olje maže oba generatorja ležaja in hkrati generator tudi hladi s tem, da prevzema toploto in jo oddaja skozi oklep vodi. Lopate nepomičnega vodilnika drže generator z oklepom v sredini cevi.

Propellerski gonilnik je nasajen na podaljšano gred generatorja. Ima samo 4 krila, ki so zaradi manjše teže ulita iz aluminija.

Za izsesavanje zraka iz sesalne cevi je predviden ventilator z

Poizkusni agregat v Echarconu na reki Essonne ima propeler premera 1120 mm, ki daje na padcu 2 m 73 kW. Celotni agregat je težak 6000 kp, kar pomeni, da je za vsak kilovat potrebno 82 kp opreme. Klasična turbina in generator bi za isto moč in na istem padcu tehtala vsaj dvakrat toliko!

Obratovanje

Turbina nima regulacijskega in ne zapiralnega organa, zaradi česar se ne more prilagajati niti potrebam mreže, niti vodni količini, ki ji je na voljo. Obratovati mora torej popolnoma obremenjena ali pa mirovati. Ta okoliščina niti najmanj ne zmanjšuje vrednosti mikrocentrale, ki predstavlja le pomožen energetski vir.

Če obratuje mikrocentrala vzporedno z močno električno mrežo, ji lahko neprestano oddaja svojo polno moč, s pogojem seveda, da prihaja po reki za to moč tudi dovolj vode. Tako neprekinjeno obratovanje ponazorjuje sl. 2a.

V primeru, ko količina po strugi doteke vode ne zadošča za polno moč, se prične zgornja vodna gladina nižati. Gladino kontrolira posebna elektroda, ki pri določenem znižanju odpre preko relejne naprave magnetni ventil na sesalni cevi. Zrak vstopi v sesalno cev in turbina se ustavi. Ko se nabere nad jezom zadostna količina vode in se gladina ustrezno dvigne, zapre omenjena elektroda zračni ventil in požene ventilator za izsesanje zraka. Turbina prične ponovno obratovati in avtomatska naprava jo veže na mrežo ter zaustavi ventilator, kakor hitro se vrtilna hitrost agregata približa sinhronski hitrosti. Turbina obratuje nato polno obremenjena vse dotlej, dokler se zgornja vodna gladina zopet ne zniža, nakar se turbina ustavi. Delovanje turbine je torej prekinjeno, kot kaže sl. 2b.

V primeru izoliranega obratovanja na lastno malo mrežo se potreba po energiji neprestano spreminja. Mikrocentrala proizvaja sicer polno moč, toda mreži lahko odda samo toliko moči, kolikor je mreža potrebuje. Višek energije se uničuje v upor, za kar skrbi posebna električna regulacijska naprava, ki hkrati vzdržuje tudi vrtilno hitrost in s tem frekvenco na skoro nespremenjeni vrednosti. Sl. 3c kaže takšen način obratovanja.

Slovenski prototip mikrocentrale

Po zaslugi inž. Vekoslava Korosca, direktorja Instituta za elektriško gospodarstvo in elektroindustrijo v Ljubljani, so mikrocentrale začele razgibavati tudi naše duhove. Podjetje Elektro Ljubljana je že zaprosilo v Institutu za turbinske stroje v Vižmarjih za panudbo mikrocentrale, primerne za vgraditev v stari jez na Krki v Žužemberku. Na padcu med 3,75 in 4,4 m naj razvija 175 do 215 kW pri 375 vrtljajih na minuto.

(Nadaljevanje na 5. strani)

Modernizirajmo izdelovanje zobniških prenosnikov

(Nadaljevanje s 3. strani)

nega napredka. Če pa hočemo to reči z drugimi besedami: na nobenem drugem področju našega proizvodnega programa nismo tako zaostali kot na področju zobniških prenosnikov. Rentabilnost obstoječih kapacitet bo zaradi tega več kot podesetorjena. In pri tem bo ostal isti delavec pri stroju s to razliko, da bo lahko napravil deset do dvajsetkrat več.

6. Kakšne naloge nas čakajo?

Naša sedanja tipizacija reduktorjev je bila sestavljena pred desetimi leti. Slonela je na stari tehnologiji ter je zato zastarela. Pripravljeni smo na delo za novo tipizacijo, ki bo slonela (kot doslej) na sistemu gradbenih enot v modularnem sistemu, s katerimi se lahko poljubno sestavljajo različne oblike reduktorjev, ne da bi zapustili vrsto standardnih elementov. Vendar vse dotlej ni mogoče začeti, dokler nimamo razčiščenega vprašanja, ali lahko računamo z novo tehnologijo.

Proračun vseh zobnikov in vseh nešteti izmer korekcij bo izvršen na elektronskih računskih strojih za cele familije zobniških prestav. Zato se že pripravlja sistem zelo zahtevnega programiranja.

To bo predstavljalo racionalizacijo celotnega konstruktorskega dela, zaradi česar se bo mogoče detajlneje posvetiti velikim individualnim reduktorjem.

Proizvodni delavci bodo imeli veliko težav, preden bodo osvojili vse finese novih strojev, nove tehnologije in mnogo večjih zahtev. Tudi tehnologiji bodo morali napraviti kvaliteten skok naprej, da ne bodo več dajali napotkov, ki so prazni, temveč elemente, ki bodo vsebovali celotno nastavitve stroja. Vsi skupaj se bodo morali privaditi osnovni zahtevi, za katero danes nimajo razumevanja: frezalno orodje se izbira po zahtevani kvaliteti zobnika na načrtu, kajti napake frezerja se prenašajo direktno v napake zobnika.

Kontrolo čaka privajanje na popolnoma nov sistem dela. Ve-

deti je treba, da je z izbiro orodja ter nastavitvijo orodja in zobnika že določena kvaliteta zobnika. Po toči je prepozno zvoniti. Zato je kontrolorju mesto pri stroju, dokler ta ne steče z obdelavo. Naknadne meritve so zapravljanje časa ter delovnih moči. Zato pa mora biti močna preventivna kontrola, ki mora ob vsakem času dati poročilo o doseženi kvaliteti na strojih — kot z rentgensko sliko človeka.

Ko bomo to osvojili, bodo delo, kvaliteta in uspeh stekli sami po sebi.

7. In kakšna je naša perspektiva?

Ko se oziramo po tržišču, ne smemo pozabiti, da se zobnik prečunava po vseh predpisih na desetletno življenjsko dobo, kar je najmanj med vsemi stroji. Zato bo treba vedno tekoče skrbeti za nove zobnike. O tem pričajo neštete usluge, ki jih opravljamo, in še številnejše, ki gredo mimo nas v inozemstvo, ker jih nismo zmožni sami opraviti. Možne bodo s takšnim strojnimi parkom različne kooperacije razen vse močnejšega poseganja na tuje trge, kar je vsekakor primaren cilj naših prizadevanj. Ker so zobniki bistveni element na naših dvigalih, črpalkah, cementarnah in strojih za interni transport, bo skozi to tudi te naprave lažje plasirati na tujih trgih.

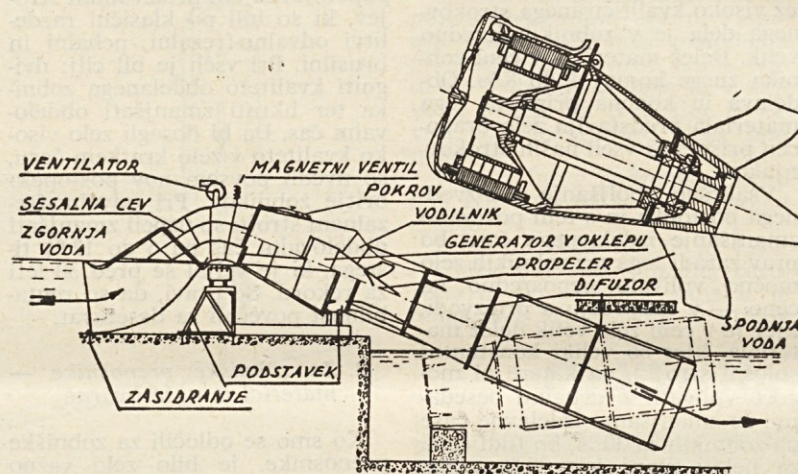
Takšna modernizacija nam bo omogočila, da se bomo usmerili na proizvodnjo planetnih reduktorjev, ki vse bolj prevzemajo mesto dosedanjih, da se tako izrazim, »klasičnih« reduktorjev. Pri planetnem reduktorju se samo del prenašane moči prenaša prek zobnikov, večji del moči se prenese kot običajna »sklopkin« moč, podobno navadni togi sklopki, kjer ni nobenih izgub. Zato so takšni reduktorji manjši in imajo izredno velik izkoristek. Doslej takšnih reduktorjev brez točnih strojev nismo mogli delati, čeprav predstavljajo ogromen napredek. Naj navedem primer, ki je bil podan na letošnji »zobniški konferenci« v Münchnu, ki daje zelo dober podatek k vsej naši modernizaciji:

	Teža	Izkoristek
Reduktor 1000 KM v klasični izvedbi, puščičasto ozobljenje, kolesa iz poboljšane jekla, drsni ležaji	1400 kg	94,6 %
Reduktor, puščičasto ozobljenje, nitrirani zobniki, drsni ležaji	560 kg	94,6 %
Planetni reduktor, puščičasto ozobljenje, nitrirani zobniki, drsni ležaji	370 kg	96,3 %
Planetni reduktor, ravno ozobljen, nitrirani zobniki, kotalni ležaji	87 kg	97,7 %

Iz tega se vidi, da je samo prehod k nitriranju zmanjšal težo za 60 %, prehod na planetni reduktor z enakimi ležaji pa celo za 74 %. Ker so planetni reduktorji v izdelavi nekaj dražji, je razlika v ceni povprečno med 40 in 30 %. Proti planetnemu reduktorju praktično v konkurenčnem

boju ni obrambe. Zato nas čaka naloga, da takšne reduktorje čimprej vključimo v našo proizvodnjo.

Vsekakor je ta perspektiva polna dela in truda, toda brez dela tudi jela ni, kot pravi naš stari pregovor.

Sl. 1 — Shema mikrocentrale (po publikaciji EdF)

krocentral v Franciji, kjer so prehodili v pogledu energetike isto pot kot mi.

Tako ugotavljajo Francozi

V Franciji je na manjših rekah polno opuščanih jezov. Pred desetletji so ustavljali vodo za pogon mlinov, žag in manjših industrijskih podjetij, ki so jih zakoni sodobne ekonomike neizprosno pomedli. Ti jezovi so padli v oči energetikom, ko so se ozirali po še neizkoriščenih virih, v skrbi, da bi krili energetske primanjkljaje, ki zavira francosko gospodarstvo.

Analize so jim pokazale, da je gospodarno izkoriščati te nizke padce samo, če so izpolnjene nekatere zahteve:

1. Gradbena dela morajo biti skržena na minimum in smejo obsegati samo postavitev najnujnejšega temelja za agregat na že gotovem jezju.

2. Agregat naj bo kar najbolj enostaven in izdelan serijsko, da bo čim cenejši. Število potrebnih velikosti agregatov naj bo pri tem čim manjše.

3. Agregat naj deluje samodejno brez nadzorstva, da bodo stroški obratovanja nizki.

4. Nizki morajo biti tudi stroški vzdrževanja, kar naj se doseže z enostavno, toda močno konstrukcijo, ki bo obratovala zanesljivo in potrebovala za vzdrževalna dela samo priučeno delovno silo. V primeru okvare je treba pokvarjeni del enostavno nadomestiti z novim.

5. Da bo opremo mogoče transportirati tudi po najslabših poteh, naj bo agregat razstavljiv na toliko delov, da jih bo mogoče nositi. Kljub temu montaža ne sme biti zamudna.

Tehnična rešitev

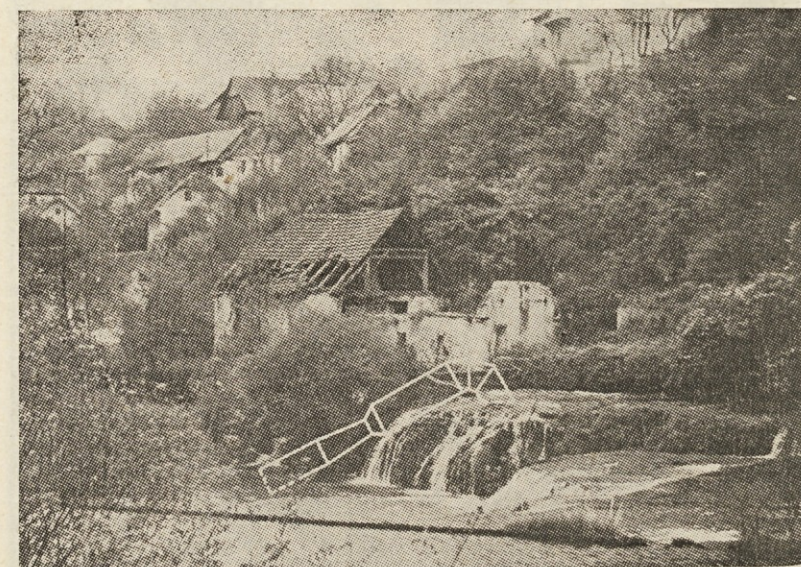
Francozi so našli tem zahtevam tudi ustrezen stroj v obliki cev-

elektromotorjem, ki ga napaja energija iz mreže ali akumulatorja. Sesalna cev je razen tega opremljena še z elektromagnetnim ventilom, s pomočjo katerega je mogoče spustiti zrak v sesalno cev, da se agregat zaustavi.

Vsa naprava počiva na dveh stojalih, ki sta pritrjeni na temelj. Poleg tega je zasidran v beton tudi začetek sesalne cevi, difuzor pa je obešen na betonskem mostičku nad spodnjo vodo.

Montaža agregata traja manj kot 8 ur. Pristop k propelerju je prav lahko mogoč, potem ko spuste difuzor okrog njegovega obešenja v spodnjo vodo (na sl. 1 narisano črtkano). Oklep z generatorjem pa je mogoče izvleči skozi pokrov pod vrhom natege.

Taka je mikrocentrala v sedanjem pomenu besede!

Sl. 3 — Jez v Žužemberku z obrisom bodoče mikrocentrale (sliko nam je dal za objavo Institut Vižmarje)

Odmevi našega sodelovanja z beograjsko banko

O našem sodelovanju z beograjsko Gospodarsko banko je razen beograjske »Politike« in ljubljanskega »Dela«, ki smo ju delno povzeli v zadnji številki našega časopisa, pisala večina jugoslovanskih dnevnikov in drugih časnikov. Na splošno lahko rečemo, da je naša pogodba z beograjsko banko zbudila veliko zanimanje v vseh gospodarskih krogih, časniki pa so pisali tudi o »ugodnem odmevu« na ta naš korak (n. pr. »Privredni pregled« dne 15. 11. 1966) ali pa so poudarjali njegov pomen za nadaljnji razvoj odnosov med gospodarskimi organizacijami in poslovnimi bankami. Tako je »Delo« (17. 11. 1966) zapisalo med drugim: »Enoten jugoslovanski trg družbenih sredstev, ki je med temeljnimi smotri gospodarske reforme, je po malem že začel delovati. Posamezna podjetja se v svojih potrebah po kreditnih sredstvih ne obračajo več zgolj na svoje domače banke, temveč se ozirajo tudi po možnostih, ki bi jim jih lahko nudile banke izven republike. Enako velja tudi za banke, ki čedalje bolj iščejo svoje poslovne partnerje v gospodarskih organizacijah izven njihovega dosedanjega teritorialnega območja.« V tej širši jugoslovanski osvetlitvi pomena našega poslovnega sodelovanja z beograjsko banko ocenjuje pisec tudi samo pogodbo in piše med drugim: »Povedati je treba, da je bil kredit odobren po ugodni obrestni meri, banka pa nudi podjetju tudi druge možnosti financiranja, tako zlasti še kreditiranje uvoza reprodukcijskega materiala in kreditiranje priprave izvoza.« Pomen nove pogodbe za naše podjetje pa pisec še posebej takole opozarja: »Beograjska gospodarska banka je specializirana za financiranje energetike in prometa. S tega vidika je za Litostroj kot turbinsko tovarno sodelovanje s takim bančnim partnerjem še posebej zanimivo, saj se

mu obetajo možnosti kooperacije z ostalimi komitenti banke pri proizvodnji, ki jo bo ona financirala na področju energetike.« Tudi beograjski »Privredni pregled« (15. 11. 1966) je v rubriki »Aktualno« in pod značilnim naslovom »Rentabilno za oba partnerja« navedel vse ugodne odmeve na sklenitev naše pogodbe z beograjsko banko in posebej poudaril: »Ta pogodba ne pomeni samo prelomnice v dosedajni praksi, poudarjajo gospodarstveniki v Sloveniji, temveč tudi resen opomin posameznim ban-

kam, ki bi se morale bolj ozirati na proizvodno politiko gospodarskih organizacij. So primeri, ko se posamezne banke »vežejo« le na enega ali največ na dva do tri komitente, ki jim dajejo vse mogoče kredite, drugim pa samo tisto, kar ostane. — Takšna politika, poudarjajo v Sloveniji, je prizadela predvsem proizvajalce investicijske opreme (kjer traja proizvodnja v nekaterih primerih tudi več kot leto dni).« S pogodbo z beograjsko banko, zaključuje beograjski dnevnik, pa je Litostroj prebrodil finančno

krizo in zdaj lahko pospeši proizvodnjo in si ustvari vse pogoje za razširjeno reprodukcijo, vtem ko je Gospodarska banka v Beogradu le še bolj utrdila svoj visoki ugled solidnega partnerja domače industrije.

Na vidnih mestih in s podobnimi ugodnimi ocenami našega sodelovanja z beograjsko banko so poročali tudi vsi drugi večji dnevnik v državi (Borba, Vjesnik itd.), vsi pa so objavili o tem tudi posebno Tanjugovo poročilo iz Ljubljane, ki je dalo dogodku poseben poudarek.

Sklepi samoupravnih organov

Na 12. redni seji dne 18. XI. 1966 je DS sklenil:

1. Da se začne postopek za ugotovitev individualne odgovornosti, kako je potekal remont brusilnega in pehalnega stroja pri firmi SOAG, zoper

— inž. Vinka Mauherlerja, takratnega šefa CTB kot nosilca zadevne naloge, z vidika odločitve za popoln remont v tujini, izbiro neprimernega izvajalca, sklenitve neugodne pogodbe in delnih opustitev v nadaljnjih postopkih oziroma napačnih postopkov;

— Jožeta Kušarja, takratnega šefa PE SN kot neposredno prizadete enote, z vidika odgovornosti za odločitev o popolnem remontu v tujini in še posebej glede na izbiro neprimernega izvajalca, pri čemer DSP izvoli za ta primer iz svoje srede tričlansko komisijo v sestavi:

Viljem Markuš, kot predsednik komisije, Stane Pogačar, kot član komisije, Franc Jevnikar, kot član komisije, z lastnostmi in pooblastili organa za izrekanje ukrepov zaradi kršit-

ve delovnih dolžnosti in ugotovitev škode, kot je bila povzročena, pri čemer je naloga tako imenovane komisije, da dožene, če je odgovornost obeh članov te delovne skupnosti, proti katerima je postopek tako začel, zares podana in ali jo je treba oziroma jo je mogoče razširiti še na druge udeležence in soudeležence pri odločitvah in ukrepih oziroma na podpisnike in sopodpisnike listin, v katerih so opredeljene zmotne ali pomanjkljive odločitve. Glavni direktor podjetja pa naj imenuje posebnega pooblaščenca, da zastopa zadevni obtožni predlog s pripravljenim postopkom pred komisijo oziroma na obravnavi v okvirih komisije in na seji DSP, ko se bo dokončno odločalo o ukrepih v zvezi z ugotovljeno odgovornostjo oziroma o naslednjih odgovornostih.

2. Na predlog komisije DSP za izobraževanje, ki ga je poprej obravnaval UO na svoji 20. redni seji z dne 18. 11. 1966 in se je z nim strinjal:

a) Daje se soglasje na pogodbo z Izobraževalnim centrom Litostroj, upoštevajoč spremembe in

dopolnitve členov 8, 16, 17, 32, 83, 86 in 89, kakor jih je oblikoval in predlagal UO centra, medtem ko se zavrne predlagana sprememba 12. člena in sprejme le mnenje komisije o uporabi izraza »elektrikarja« na mesto »električarja«.

b) Za izvajanje pogodbe v imenu podjetja in za urejanje nadaljnjih razmerij med podjetjem in centrom kot posebno storitveno enoto z vidika priprave za odločitve organov podjetja in ukrepanja skladno z njihovimi odločitvami oziroma s pogodbo pa se dajo ustrezna pooblastila šefu kadrovske službe, tako da bo kadrovska služba tudi odslej usklajala utemeljene potrebe kadrovske politike podjetja z zadevno dejavnostjo centra in koordinirala medsebojna razmerja.

c) Po registraciji centra kot posebne storitvene enote in v roku po zakonu za razpis prvih naslednjih rednih volitev članov delavskega sveta se članom delovne skupnosti centra omogoči direktna udeležba pri kandidaturah in volitvah za DSP na podlagi 42. člena pogodbe in zadevnih določil statuta podjetja, medtem ko za organe centra velja tako, kot je določeno v 94. členu pogodbe.

3. Glede na spremembe, kot so nastale na podlagi imenovanj oziroma razporeditve ali prenehanja dela v tej delovni organizaciji, DSP sklene:

a) V registru gospodarskih organizacij se pri dosedanjem pooblaščenec inž. Francu Pentku črta oznaka »vršilec dolžnosti«, ker je s sklepom 9. redne seje UO z dne 1. 9. 1966 dokončno imenovan za tehničnega direktorja z učinkom od 1. 9. 1966, ko je nehal biti le vršilec dolžnosti tehničnega direktorja.

b) Črta se dosednji pooblaščenec Dušan Brglez, ker mu je delo v podjetju prenehalo, in se vpiše kot pooblaščenec inž. Jože Šturm z enakimi pooblastili v smislu sklepa 17. redne seje UO z dne 24. 10. 1966 o njegovi postavitvi oziroma razporeditvi.

4. Glede na strokovno preveritev, ki jo je opravila komisija za tehnične izpopolnitve in koristne predloge, ter na podlagi predloga UO za odkup patentiranega izuma, DSP sklene, da se odkupi patent z nazivom »priprava proti preobremenitvam pri kovaških žerjavih« od izumitelja Janeza Rodeta iz PPB za znesek 8.000 Ndin, pri čemer se mu do konca tega leta izplača znesek 4.000 Ndin, drugi del dogovorjene odškodnine pa ob priliki novega naročila objekta, pri katerem bo ta patent uporabljen.

5. DSP soglasja s predlogom UO glede pogojev za financiranje individualne graditve stanovanj ter sklene, da ostane letos postopek enak, kot je vsebovan v samoupravnem aktu z dne 1. 6. 1962 in v samoupravnih odločitvah, ki ga dopolnjujejo (glede rokov odplačila, obresti, pogodbe in podobno), katerih prehodna uskladitev je bila že opravljena z začasnim sklepom DSP št. 124/65 (8. točka). Pri tem se ugotavlja, da tokrat ne pride več v poštev prenos sredstev na občinske stanovanjske sklade, ker jih ni več, ter se sklene, da bomo posojila dajali prek poslovne banke, kakor najbolj ustreza primeru, če

je upravičenec že črpal tako posojilo, oziroma s posredovanjem Kreditne banke in hranilnice Ljubljane.

6. Po predlogu, ki je bil natančneje obravnavan na 20. redni seji UO, z dne 18. 11. 1966, sklene DSP naslednje:

Podjetje izjemoma pristane na naknadno združitve svojih namenskih sredstev oziroma njihovo vročitev pri banki ali na neposredno vplačilo v korist investitorja-prodajalca stanovanja iz bančnega posojila na račun vročenih sredstev pri banki iz stanovanjskega prispevka v letih 1966/67 ali sklada skupne porabe po zaključnem računu za 1966. leto. Za sleherni nadaljnji primer takšne vezave sredstev oziroma kreditiranja nakupa novega stanovanja kot vročitev ali združitve v namenska vložitev velja načelo, da bo podjetje odslej obravnavalo le take posamične vezave ali vročitve, za katere bo vnaprej opravljen postopek za določitev sredstev in za izbiro interesentov oziroma kandidatov, kakor ustreza priporočilu za način izbire ponudnikov pri natečajih za stanovanjsko graditev (DSP št. 74/66) oziroma pogojem za črpanje namenskih sredstev podjetja.

Članom te delovne skupnosti se svetuje, naj začno namensko varčevati sredstva pri banki oziroma naj nadaljujejo že začeto varčevanje, ne da bi se vezali na določeno stanovanjsko graditev, ker je ta delovna skupnost zainteresirana zlasti na načrtni stanovanjski graditvi v svojih okvirih glede na sredstva in utemeljenost potreb.

7. DSP odobri izplačilo zneska 10.000 Ndin ob zaključnem računu podjetja Zavodu za varjenje v Ljubljani kot prispevek podjetja k razširitvi oziroma nadzidavi zavoda ob pogojih in na način, kakor izhajajo iz zadevne vloge in jih natančneje opredeli UO, ko bo odločitev o izplačilu dospela za izvršitev.

8. DSP je seznanjen z obvestilom, da bo investor HC BAJINA BAŠTA ob zaključku del izplačal najzaslužnejšim članom te delovne skupnosti kot soudeležencem pri zadevnih delih nagrade v priznanju najzaslužnejšim v skupni višini 30.000 Ndin, pri čemer bi bilo treba po zamisli samega investitorja upoštevati 20 oseb, medtem ko bo naša tehnična služba, ki mora izdelati spisek upravičencev in ga predložiti investitorju, skušala doseči investitorjevo soglasje za upoštevanje 25 upravičencev.

Sklepi UO

1. Na 20. redni seji dne 18. in 22. XI. 1966 je UO obravnaval predlog PE FI za izplačilo nagrad pri izrednem delu 3 komadov diesel motorjev za Uljanik in na priporočilo komisije za delitev dohodka kljub utemeljenemu pomisleku sklenil, da izjemoma pristane na predlagani način akordnega vrednotenja delovnega prispevka ob pogoju, da se odgovornim organizatorjem in neposredno prizadetim koordinatorskim prispevka 50 % od akordne vrednosti, če kljub vsemu naloga ne bo izpeljana točno v roku, pa čeprav bi proizvajalci v tem primeru akorda ne dobili in to zaradi škode, ki bi jo v primeru zamude utrpelo podjetje.

2. V zvezi s predlogom PPB za izplačilo posebne nagrade za delo izven rednega delovnega časa na delovnem mestu »Niles SP 9« pa UOP smatra, da so utemeljeni razlogi za izplačilo nagrade, čeprav ta način ni pravilen z vidika objektiviziranega vrednotenja delovnega prispevka in ga je treba sprejeti, ker je po izjavah organizatorjev in koordinatorskih izven dvoma, da ni mogoče preprečiti neprecenljive škode.

UO sklene, da se zadeva uredi na predvideni način s tem, da bodo organizatorji in neposredni koordinatorski odgovorni za škodo, če bi kljub temu pogodba ne bila izpolnjena v dodatnem dogovorjenem roku. Nadalje je mnenja naj DSP imenuje v smislu statuta podjetja tričlansko anketno komisijo, ki naj preveri zatrjeval-

(Nadaljevanje na 10. strani)

Hidrocentrala brez stavbe

(Nadaljevanje s 4. strani)

Ponudba je že pripravljena in vse kaže, da bo prišlo do naročila. Generator bo izdelal Rade Končar v sodelovanju z zagrebškim elektrotehničkim inštitutom, vse ostalo pa inštitut v Vižmarjih.

Žužemberčanom želimo, da bi čimprej zakrpali jezo na sl. 3 in da bi položili prek njega namesto belih obrisov mikrocentrale njen slovenski in jugoslovanski prototip.

Prototipu mikrocentrale pripadajo pionirske naloge:

— pokazati mora natančno izdelavno ceno in dati podatke za standardizacijo in znižanje proizvodnih stroškov pri izdelavi v seriji;

— potrditi mora pravilnost konstrukcijske izvedbe ali nakazati potrebne spremembe;

— z njim si je treba pridobiti potrebne montažne, obratovalne in vzdrževalne izkušnje.

Na osnovi vsega tega bodo morali energetiki in ekonomisti odgovoriti na uvodoma postavljeno vprašanje z da ali ne...

Zanimiv razgovor z gospodom iz Francije

Prav v času, ko zori vprašanje izdelave prototipa naše mikrocentrale, je Litostroj nepričakovano obiskal gospod Corbon, lastnik elektro-mehanične delavnice, ki se ukvarja s proizvodnjo malih hidroagregatov. Vprašal nas je, če smo pripravljeni sodelovati z njim z dobavo propellerskih gonilnikov za njegove mikrocentrale. Letno bi jih potreboval okrog sto... Izrazili smo takoj svojo pripravljenost, vendar smo si pridržali pravico do dokončnega stališča, ko nam bo predal natančne tehnične in komercialne zahteve.

Zanimivejši del razgovora je obsegalo njegovo pojasnilo, da upa na tolikšen odvzem svojih hidroagregatov zaradi energetske politike v Franciji. Electricité de France (EdF — združenje elektrogospodarskih podjetij Francije) je začela reševati stisko v preskrbi z električno energijo s spodbujanjem privatne podjetnosti. Lastnike opuščeni jezo vabi, naj si na lastne stroške postavijo mikrocentrale ter z njimi pomagajo napajati javno mrežo. Za njihov trud se bo EdF oddolževala po stanju na števcu...

Ta informacija se nam je z vestjo o bližnji izdelavi prototipa mikrocentrale nehote zaokrožila v zaključeno celoto.

Namig naši energetiki

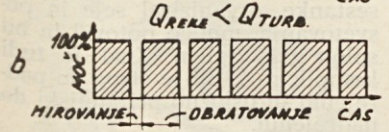
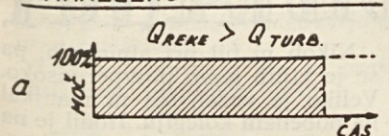
Tudi pri nas imamo mnogo opuščeni jezo, prek katerih se jalovo preliva energetsko bogastvo potokov in rek. Tudi pri nas ob tem neodgovornem zapravljanju trpimo pomanjkanje energije...

Ali torej ne bi kazalo tudi nam, da za mikrocentrale zainteresiramo široke gospodarske kroge in da vprežemo v energetske voze privatno pobudo, tako kot smo jo že v stanovanjski izgradnji, poljedelstvu, obrti, gostinstvu in turizmu? Precej je namreč družbenih podjetij, ki imajo svoje obrate še vedno ob jezovih rek, ne da bi izkoriščala moč vode. — Kar pa zadeva privatni sektor, je vsaka bojazen okoriščenja odveč. Pri proizvodnji električne energije je »dvojno knjigovodstvo« izključeno, ker bi plombirani števec najzanesljiveje izvajal družbeno kontrolo.

Razprave o teh vprašanjih bodo potrebne, ker se nam zdi, da brez množičnosti in serijske izdelave mikrocentrale ne bodo gospodarne. Množičnost bo potrebna toliko bolj, ker bomo morali spričo še dokajšnjega neizkoriščenega hidroenergetskega potenciala, ki bo omogočal izgradnjo še mnogih velikih hidroelektrarn, uporabljati za gospodarnost mikrocentral ostrejša merila kot v Franciji, kjer možnosti za nove pomembne hidroelektrarne ni več. Množičnost pa bi najhitreje dosegli prav s pomočjo drobnega investiranja mnogih družbenih podjetij in s sprostitvijo privatne iniciative. Ob tem ne bi smeli zanemarjati vprašanja kreditiranja, ki bi bilo zaradi mnogih koristnikov kredita in hitrega obračanja investicije izrazito kratkoročno.

Kakršen koli bo na osnovi preizkusa prve izvedbe mikrocentrale odgovor naših strokovnjakov v energetiki in gospodarstvu, trenutno je gotovo, da posamezne mikrocentrale ne bodo lajšale energetskega položaja. Treba jih bo več, treba jih bo mnogo! Če se bo zadeva razvijala v tej smeri, je kolektiv Litostroja pripravljen krepko poprijeti. V želji, da bi bilo tako, najtopleje pozdravljamo izdelavo prototipa.

PARALELNO OBRATOVANJE

Sl. 2 — Način obratovanja mikrocentrale (po publikaciji EdF)

ERMAN TOME /ETO/

ilustriral Mario L. Vilhar/MAVIL

ABTivni Portreti mo

KONKRETNE TEME /za silvestrovo REORGANIZACIJI 66 ma tob/

Ob koncu leta se radi vprašamo, kako smo gospodarili. Pogledamo se iz oči v oči — ne vedno radi; rajši in zmeraj pa pogledamo tudi v kozarček. Tam na dnu je nekaj resnice — tiste uboge revice, ki jo vsi preganjajo, odevajo v vsakovrstna oblačila, ličijo z vsem mogočim in skrivajo vsepovsod, da bi, nesrečna preužitkarica, ne bila spoznana in sprejeta v družbo kar taka, kot je.

Tistega večera sem jo srečal zapuščeno in premrlo sredi ceste. Prijela me je za roko in povabila v svojo skrito galerijo, polno najrazličnejših portretov v najraznovrstnejših tehnikah.

Brez besed sva romala od ene podobe do druge.

Vas zanima, kaj sem videl? Vabim vas, da si nekaj podob ogledate tudi vi. Povedal vam bom o njih kot učenec v prvi klopi, čeprav ni vprašan.

In če vam bodo posamezne poteze znane, vedite, da je vsaka podobnost s komer koli lahko le slučajna, če velja, da je delo le igra časa, okolja in razpoloženja.

To, veste, mora biti zapisano — zaradi sodišča!

Mogočen kot Martin Krpan ob svoji kobilici se je vzdigoval iznad okolja. Prerasel je vse okvirje in tako ostal brez njega. Postavil si je spomenik — ne v mavcu, ampak bronastega. Kot dober organizator je k svečanemu odkritju povabil najuglednejše predstavnike ustanov. Slavnostni govor, bengalske luči, belo oblečene deklice in šopek dišečih nageljnov — res vse, kot je treba, da zadeva pride do prave veljave.

Ne kot po navadi.

Kmalu po slavnosti je zrasel okrog spomenika plevel in ko je bleščečo umetno razsvetljava presijalo čisto navadno vsakdanje sonce, je odpadel še zadnji blišč. Ostala je beda; beda dejanja, misli, ukrepa, česar koli. Le on je ostaj in obvisel kot plakat na plotu okrog živahnega gradbišča — mogočen, kot Martin Krpan.

Da, kot ponavadi!

Ste že videli pokrajino v pastelu? Poseben mojster za to vrsto slikarje je prof. Božidar Jakac. Mehke barve se prelivajo druga v drugo in prekrivajo v čudovitih niansah.

In tudi tista podoba je bila zanimiva posebej zaradi svoje idilike. Predstavljala je skupino ovac na paši, za njimi valoviti grički v zelenomodrem in v ozadju planine z rožnato zarjo na obzorju. »Kakšen zrak, kakšen mir!« Čudovita spokojnost je dihal iz slike in prav neprijetno je pretrgal tišino oster žvižg lokomotive, ki je tisti čas odbrzela mimo oken.

Samo asociacija na tiste službe, ki imajo »ustaljen« tempo in »ustaljene« metode dela, pa zamujajo vlak?

Žal, to ni več idilika. Kaj menite?

Bila je lepa in imela je prave mere. Nekoč sva se bila že srečala. Vse odtlej nisem mogel pozabiti na njene oči. On tudi ne. Dejal je, da sta kolega in vabil jo je na izlete: v naravo, tja, kjer se srce sprosti, na morje, tja, kjer sonce boža telo. V pisarni jo je božal on — kuhala je tako dobro kavo!

Popravila si je nagajive kodre, našobila ustnice in bila huda, ker ogledalo ni pozakalo vsega. Tudi on se je jezil. Da je sam za vse in da njegovega dela nihče ne ceni dovolj, je zatrjeval, pogled pa mu je nežno objemal njenih 102 cm v napetem profilu.

Lepo je v naši domovini biti mlad.

Imel je nos, ki bi mu ga zavidal vsak Nič čudnega, da je izvohal vse. Zato je veliko vedel — več o drugih kot o sebi. Bil je dober

— kot oče številne družine. Maršikaj so mu postavljali pred vrata — nikoli se ni ujel. Izrabljali so njegovo dobroto, pa se ni jezil — zdravnik mu je priporočil, da je bolje tako. Rad se je razgovarjal — ne samo o papirjih. Nikoli nisi vedel, kaj v resnici misli in kako se bo odločil. Vel je v vse smeri kot pomladni veter.

Še Freud bi imel veliko opraviti, preden bi mu prišel do živega. Nekaj prijetnega, domačega je bilo v njegovem glasu, kadar je pripovedoval najnovejšo šalo, da bi tudi drugi imeli nekaj od življenja.

Imel je svojo pisarno, svoje pomočnike in pomočnice in gledal, kako je delo potekalo kar samo od sebe.

»Kakšno lepo korito,« je zašepetal neko, »še jegulje bi lahko redil v njem!«

ROKOVNIK	
	PLAČE
1	100%
10	101%
15	90%
31	82,04

akvarel

»Da, prav gotovo. Konec meseca!« Tako mu je bilo napisano na obrazu — kako mu potem ne bi verjeli! Bil je možak, kot se reče, ali po starem — človek »z odličnim spoštovanjem«. Povprečno petkrat dnevno je obljubljal isto, le da vsakič drugemu poslušalcu. Vse si je zapisal.

Tako je tudi ostalo. Ob petkih pred prasto soboto je bil navadno malce utrujen, do ponedeljka pa že spet O. K.

Dnevi v koledarju so se vrstili in vpisi v dnevniku tudi.

Tovarna je plačevala penale: interne iz plačilnih vrečk in eksterne s tekočega računa.

Človek pa je z rahlim nasmehom povprečno petkrat dnevno obljubljal in zapisoval — po novem: »s tovariškimi pozdravi!«

Akvarel? Bolje bi bilo olje — seveda s tovariškimi pozdravi.

Njene ustnice bi prišle bolj do izraza, če bi bil portret naslikan v barvah in ne le z ogljem.

Nikoli ni zamudila — ne prihoda, ne odhoda. Še pred šesto je

bila njena miza pripravljena za delo in pred drugo spet vzorno pospravljena. Telefon se je ohladil šele popoldne — tako rekoč v nadurah.

»Ali veš, da so dobili pri Nami...«

Grozno! Ali mislijo, da denar pobiramo na cesti...

Rečem ti — čudovita stvar, to moraš videti...

Rekla mu bom, da te pokliče in se bomo zmenili...

Povedala sem samo tebi, da veš...

Kaj delam? Veš, stari mi je spet nasul na mizo hudiča in pol in vse hoče imeti takoj! Saj že ne vem več, kje se me glava drži!

In tako dalje, dan za dnem; na minuto točno v službo, na minuto točno spet iz nje.

»Dobra delavka,« pravijo. Pravijo.

Zelo učeno je zrl vame s platna. Portret v olju in lakiran. Okvir moderen in ravno pravišen, da ni prekril napetega hlačnega žepa z denarnico. Mnogo so ga iskali — tudi honorarno, pravzaprav več honorarno. Končno pa — živeti je treba!

V tovarni bi jih potrebovali veliko; ne takih, honorarnih, ampak dobrih in prizadevnih. Tistih iz sedanjega časa pa z delovnim elanom iz leta 47.

Da bi se vsem žepi napeli.

Gotovo je bil cenejši — vreden komaj kaj več kot 150 točk. Obešen je bil na prostor, kjer je pred kratkim visel večji, dragocenejši. Kljub temu je povsem izpopolnil steno in praznine sploh ne bi opazil, da nisem bil opozorjen nanjo.

Sicer pa sem poznal oba.

Odgovornosti nobene — to so po AODM prevzeli drugi, njima je ostala le dolžnost, da ob vsakem času visita tam in s prija-

znim nasmehom na obrazu sprajujeta:

»Želite, prosim?« No, da, če hočemo biti poštene, bilo je še nekaj drugih dolžnosti, vendar le za kakih 10 ur intenzivnega dela za vsakega na dan.

Dejali so, da je to portret z napako.

Bil je med prvimi, ki sem ga spoznal, njegove roke so bile žuljave in v očeh mu je žarela čuden ogenj. Kakor odsev žarečega jekla, ki se izliva v model.

»Gradimo tovarno!« je dejal in pogled mu je spaval preko mene nekam v lepšo prihodnost.

Ko sem ga srečal drugič, je bil še prav tak. Morda so mu za spoznanje manj žarele oči.

»Gradimo človeka!« je povedal in se hitro poslovil, češ da mora na važno sejo o medsebojnih odnosih.

Pred kratkim sva se spet srečala. Žulji so mu izginili z rok, tudi plamen v očeh je ugasnil — umaknil se je povsem novemu blesku.

»Gradimo plačilni sistem!« je zamrmral, da sem ga komaj razumel. Imel sem občutek, da bi rad še nekaj povedal, pa je le zamahnil z roko.

Bil je utrujen in star, ko je stopal v dvajseto leto staža pri istem gospodarju.

Nikoli ni bil pri alpinistih, pa se je kljub temu povzpel visoko. Veliko je vedel, saj ni manjkal na nobenem kolegiju. Hodil je na sestanke, organiziral seje in posvetovanja, mnogo potoval in bil sploh zelo agilen. Znal je tudi komplicirati. Bil je strog do podrejenih in uslužno prijateljski do nadrejenih.

Visoko čelo, brezhibno zavezana kravata in čevlji na »biks« so še posebej poudarjali njegovo odličnost. Včasih so dejali, da se govornik naredi, pesnik pa rodi. Jaz bi pribil, da se tudi šefi rode. Če se sprijaznijo s tem, odpadejo vsi pomisleki in je na prejšnje vse tako preprosto:

»Saj sem rojen za šefa, kaj hočete še od mene?«

Izjeme potrjujejo pravilo, pravijo.

»OKO V OKO MI GLEDI«

Simon Gregorčič je pred slabimi sto leti zapisal tudi tale znana verza: »Le semkaj k meni sedi, oko v oko mi gleda!« Hotel je povedati, da so oči okno v dušo človeka in da govore bolj po resnici kot usta ali roke.

Arabski trgovci so menda tudi dobri poznavalci človeka. Praviijo, da jim je dosti, če pogledajo kupcu v oči in takoj vidijo, kakšno zanimanje je pri njem zbudil predmet, ki ga ponujajo. Pravzaprav ne gre za oči v celoti, ampak le za zenico.

Poglejmo sedaj, kaj mislijo o tem prav ljudje, katerim ne moremo odrekati resnosti. Univerzitetni profesor dr. Eckhard Hess s čikaške univerze je v svojem laboratoriju izvedel vrsto poskusov, ki so zbudili po svetu veliko pozornost, čeprav so dejansko samo potrdili, kar se je že od nekdaj vedelo.

Dr. Hess se je poslužil majhne filmske kamere, s katero je snemal vse spremembe na zenici opazovanca, nastajajoče pri gledanju določenih predmetov ali prizorov. Ta postopek se imenuje *pupilografija*, ali po naše merjenje zenice. Nekateri pravijo, da je to pravi »rentgen duše«. Pojav se naslanja na dejstvo, da na gibanje, širjenje in ožetje zenice nikakor ne moremo vplivati. Kamera napravi po dva posnetka na minuto, nato se pa posnetki povečajo 20-krat in s posebno napravo izmerijo vsa skrčenja in razširitve zenice.

Povečanje zenice praviloma pomeni, da so slike, ki jih gleda, človeku všeč, da ga prijetno zanimajo. Zoženje zenice pa je spet popolnoma zanesljiv znak, da je osebi tista stvar, ki jo gleda, neprijetna, zoprna. Če pa v zenici ne zaznamo nobene spremembe, smo lahko prepričani, da se oseba za tisto stvar sploh ne zanima, ali pa, da ji je celo enostavno dolgočasna. »Oči lahko lažejo, zenica pa nikoli,« dostavlja k temu eden izmed Hessovih asistentov.

Kako nezanesljivi so odgovori ljudi, če jih vprašamo, kako jim je všeč ta ali ona stvar: previdnost, nezaupljivost, boječnost, rezerviranost, vse to jim brani, da bi čisto po pravici povedali, kaj čutijo. Tudi slovit »lie detector« (odkrivalec laži), ki so se ga nekaj let s tolikim zaupanjem posluževali v Ameriki, se je izkazal kot premalo zanesljiv.

Tehnika pupilografije se mora kajpak še izpopolniti, preden bo prišlo do rutinske uporabe v kriminoloških laboratorijih, psihiatrijskih klinikah, psiholoških institutih itd. Toda o zanesljivosti kaže, da ni dvoma. V ostalem je bil pojav zenice, ki se širi in oži, že davno znan. Pesniki so vedno opevali oči kot »zrcalo duše«. Prvi učenjak, ki je opozoril na zenico kot na zunanji znak čustev, je

bil Charles Darwin. Toda šele v zadnjih letih so začeli načrtno spremljati in meriti širjenje in ožetje zenice. Človek z zenico dobesedno spremlja zapletene miselne procese in reševanje težkih miselnih problemov. Ko se bori s problemi, se zenica krči in širi, dokler se spopada s problemom z raznih kotov in išče rešitev. Ko pa jo slednjič najde, se mu zenica široko odpre, saj je to trenutek olajšanja in čustvene zadovoljitve.

Opazili so celo, da zenica reagira tudi na dražljaje zvokov, vonjev in na glasbo. Uporabni psihologi v trgovini bodo na ta način prišli do dragocenih podatkov, ko bodo merili reakcije kupcev na posamezno vrsto embalaže, reklamne parole ipd.

Naj navedemo le dva zanimiva primera. Neko fakultetno izobraženo ženo so vprašali, če ji je všeč abstraktno slikarstvo. In je rekla, da ji je. Toda preizkušnja z zenico je pokazala ravno nasprotno. Ob pogledu na moderne slike so se ji zenice opazno zožile, ob gledanju umetnin, ki so jih zapustili klasični mojstri, pa so se ji razširile. Končno je priznala, da je res tako in da je izrazila simpatije do abstraktnega slikarstva samo zato, da je ne bi imeli za staromodno.

Isto velja tudi za živali. Mačke sicer ne moreš vprašati, kako se počuti po kakem eksperimentalnem zdravlilu, lahko pa razbereš iz zenice. Ko so ji na primer predvajali film z mišmi, so se ji zenice široko razprle.

Pupilometrija torej odpira izvrstne perspektive za opazovanje ljudi, ki so recimo premladi, bolni ali pa se iz kakršnega koli razloga ne morejo prav izražati. Štiriletnemu dečku so, na primer, kazali slike njegovih sorodnikov in drugih neznanih ljudi. In iz reakcije njegovih zenic so popolnoma natanko razbrali njegov čustveni odnos do posameznega človeka.

Nove stolpnice v Šiški dokazujejo intenzivno stanovanjsko graditev, hkrati pa povsem spreminjajo podobo našega mestnega predela.

Ali veste?

— Ali veste, da se je naša Zemlja v zadnjih petih letih zredila za celih 700.386.770.000.000.000 ton. Toliko je namreč nanjo padlo kozmičnega prahu.

— Ali veste, da je rekorder v zibanju na stolu Anglež George Filbey, ki se je zibal brez prestanka 100 ur?

— Ali veste, da že 80 let nihče ni podrl svetovnega rekorda v hoji po rokah, ki ga je postavil Avstrijec Johann Huslinger, ki je tako prehodil celo pot od Pariza do Dunaja?

— Ali veste, da je bila najdaljša cigareta dolga 175 centimetrov in da je bila na najdebelejšem mestu debela 45 cm?

— Ali veste, da je Philip Yadzick pojedel v enem obroku 77 hrenovk in ostal živ?

— Ali veste, da se je Jacku O'Learyju kolcalo neprestano celih osem let, to je skupaj 160 milijonkrat? To je bila seveda bolezen.

— Ali veste, da se je rodil človek, ki je imel 26 prstov, to je 14 na rokah in 12 na nogah?

— Ali veste, da je bila največja klobasa na svetu dolga 650 metrov in da je tehtala 420 kilogramov?

— Ali veste, da rekorder v dolgem govorjenju ni kak politik, ampak Irec, bančni uradnik Kevin Shehan, ki je brez počitka govoril 5 dni in 13 ur skupaj, potem pa se je onesvestil?

— Ali veste, da je ameriški zidar Joseph Raglon vzdal v eni uri 3472 opek?

PREHITELI AMERICANE

Sosed je dobil obisk iz Amerike. Nekega dne se napotita peš iz mesta, da bi si ogledala podjetje, v katerem dela gostitelj. Ko sta prišla do novo zgrajenega hotela, vpraša Američan:

»Koliko časa ste zidali ta hotel?«

»Okoli dve leti,« mu odvrne gostitelj.

Prišla sta do stolpnice. Spet se je ponovilo vprašanje; gostitelj pa je bil zdaj bolj previden in je dejal, da so jo zgradili v treh mesecih.

»V Ameriki bi takšnele reč postavili v štirinajstih dneh,« se pobaha Američan.

Takrat zagleda upravno poslopje neke tovarne.

Pogleda gostitelja in vpraša:

»Koliko časa pa ste gradili tole poslopje?«

»Katero?« ga začudeno vpraša soseda.

»Tisto, na katerem sta dva leva,« mu pokaže z roko na upravno poslopje.

Tedaj se gostitelj začudi:

»Glej vruga! Saj je bil včeraj, ko sem šel iz službe, tam še travnik...«

Dvoboj s časom

— Oh, oprostite — se je opravičeval urednik. — Mislil sem, da ni dobra kot — tajnica. Ker sem jaz prišel šele ob devetih.

— Poslušajte, jaz... — Torej prišel sem ob devetih. Ampak — zaradi objektivnih razlogov.

— Zaradi kakšnih objektivnih razlogov? — je že nestrpnost vprašal direktor.

Vse dotlej je bil urednik miren, ker se je v mislih skoncentriral samo na tajnico. A ker ga je sedaj direktor postavil pred dejstva, je pričel mrzlično razmišljati.

— Kako naj povem... — No torej, zakaj ste prišli šele ob devetih?

Urednik se je nazadnje nečesa domislil in zmagovalno rekel: — Zato ker sem moral čakati v jaslilih.

— V jaslilih? — je presenečeno ponovil direktor. — Pa saj vi vendar niste poročeni.

— Tako je, toda nameravam se poročiti. Zato hodim v jasli, da tam... pravočasno... rezerviram prostor za svojega otroka.

— Poslušajte, ali si niste mogli izmisliti še bolj neumnega izgo-

vora? — je jezno vprašal direktor.

— Ne — je iskreno odgovoril urednik. — Pravzaprav... hotel sem reči, da malo pretiravam.

— Malo? Precej! In kaj je bilo v terek?

— V terek je bil 4. januar.

— Prenehajte z neslanimi šalami. Želel bi zvedeti, zakaj ste v terek prišli šele ob pol desetih?

Urednik si je pričel drgniti brado. — No, povejte. Prav zanima me, kaj si boste zopet izmislili.

Mož na stolu je nekajkrat debelo pogoltnil slino.

— V terek... v terek... v terek... sem bil v dvigalu.

— Kje?

— V dvigalu. Običajno je med dvema nadstropjema. Smola pa taka!

— Pa je res smola — je ugotovil direktor. — In kje ste običajni v sredo? Takrat sploh niste prišli v službo.

— Prosim, ura mi je zaostajala — je govoril urednik. — Pomislite, tovariš direktor, zaostajala je celih štiriindvajset ur. Zato sem pozneje prijavil naknadni prosti dan.

328 točk po AODM

Številka čevljev 42 in pol (kadar je po JUS, lahko tudi 45). Obraz nasmejan, sem in tja reorganiziran z nevoljo. Srce mehko kot fotografska plošča: sprejema črno-belo, pa tudi barvne posnetke. Razvija na samem, povečava, pomanjšuje in projicira po potrebi.

Usta zgovorna, preveč in premalo za kariero, nekako dovolj za komercialno. Vid poostren, posebej za tuje napake (obče človeška vrtilna pač). Ušesa ojačana (s serijskim izdelkom) zaradi tovarniške napake, zato stalno v napetosti.

Roke in noge ter ostalo: kot rajnega Martina Kebrar.

Ostale posebnosti:

a) Dodatek za neuničljiv optimizem (beri: za stalnost v tovarni v znesku 26 Ndin)

b) Življenjsko geslo: Bodi z ljudmi, kakor so, ali pa umri. Tako je zapisal Cankar.

Še kaj? To je vse — eto!

V teh dneh se bo začela inventura. Vse bomo popisali, tudi teh nekaj portretov, saj so nekateri postali že nepogrešljivi inventar in je zanje določeno stalno mesto na popisni poli.

Nič viškov, nič manjkov. To je znamenje dobrega gospodarjenja! Zmeraj?

Tudi v reformi?

In ob reorganizaciji?

Popisne komisije odgovarjajo pred kolektivom.

Trenutek, prosim, da še prah obrišemo z napisnih plošč.

Iz zgodovine Litostroja

INŽ. LEOPOLD ŠOLC

150 strokovnjakov in 7000 konjskih moči

(Nadaljevanje)

Leta 1930 do 1946

Oglejmo si najprej tudi za to obdobje pregled izdelanih turbin in regulatorjev!

Leto	Izdelano turbin	regulatorjev	Skupaj KS
1930	39	12	519
1931	24	10	438
1932	4	—	65
1933	3	—	21
1934	12	2	197
1935	14	10	219
1936	25	18	691
1937	5	4	122
1938	32	10	721
1939	11	9	145
1940	22	9	285
1941	10	—	382
1942	14	1	328
1943	9	3	224
1944	3	—	36
1945	—	—	—
1946	10	6	163
Skupno	237	94	4.576

V njem lahko zasledimo jasen odmev gospodarske krize v letih 1932 in 1933 ter znižanje proizvodnje v zadnjih dveh letih druge svetovne vojne. Po nacionalizaciji podjetja leta 1945 in preimenovanju v »Tovarna vodnih turbin Škofja Loka« je osnovana tvornost podjetja znova oživela, dokler se ni spojila z novim Litostrojem, kot bomo povedali kasneje.

Ko primerjamo to obdobje z uspehi podjetja do leta 1929, imamo vtis, da je zanimanje za turbine prej nekoliko popustilo kot naraslo, saj število izdelanih turbin v letu 1929 nikoli več ni bilo doseženo niti ni bila presežena njihova skupna moč. Razlago za to nam deloma dajejo naše

je bila dobavljena v rekordno kratkem času dveh mesecev.

Gospodarska kriza je kader nekoliko zmanjšala. Potem pa so delavci in lastnik našli sporazumno rešitev: delali so pol delovnega dne za pol plače in tako krizo prebredli.

Naslednje zmanjšanje števila zaposlenih pa je zabeleženo po letu 1942 zaradi odhoda v partizane in prisilne premestitve v vojno industrijo v Kranj.

Že red okoli delavnice in v njej je vsa leta pričal o kolektivu z zgledno delovno disciplino, solidnost izdelkov je govorila o njegovi visoki strokovnosti, kratki dobavni roki in visoka produktivnost pa o izredni sposobnosti kolektiva. Ko danes poskušamo odgovoriti na vprašanje, kako je bilo to mogoče doseči in obdržati, odkrijemo več vzrokov.

Kot prvi vzrok lahko navedemo naravno rast podjetja. Zraslo je iz malega brez velikih najemanj delovne sile. Prišleci so bili vedno v manjšini in nehoti so se podredili obstoječemu redu in vključili v kolektiv.

Drugi vzrok je treba iskati v strokovni avtoriteti podjetnega šefa. Schneider je znal delati vse, karkoli so delali v njegovem podjetju, in lahko bi bil nadomestil kateregakoli delavca na kateremkoli delovnem mestu. In ga tudi je, če je bilo treba! Proizvodnje ni vodil papirnat iz pisarne, temveč je večino delovnega dne prebil med delavci in v delovni obleki. Njegova strokovna usposobljenost je bila v resnici univerzalna, saj je obvladal celo modelno mizarstvo in pretežni del modelov za svoje izdelke izdelal lastnoročno.

Tudi ne smemo prezreti gmotne stimulacije delavstva, pri čemer je treba opozoriti na majhno človeško slabost, da zadovoljstva ali nezadovoljstva s plačo ne ustvarja toliko absolutna vred-

se je za ključavničarja v Bernu, se zaposlil najprej pri gradnji simplonskega predora, nato pa kot ključavničar v oddelku za parne turbine pri Sulzerju v Wintherturu. S prihranjenim denarjem se je vpisal na tehnikum

ristilo z znanjem, katerega začetki so dokumentirani že pred skoraj 120 leti v železarni na Dvoru pri Žužemberku in ki sega preko domačih podjetij Samassa, Zabkar in Tönnies do Strojnih tovarn in livarn. To znanje so v

darstva ni več dovoljevala postavljanja majhnih energetskih virov. Vse strokovne moči je bilo treba kar najučinkoviteje uporabiti pri izdelavi strojne opreme za načrtno elektrifikacijo dežele. Kolektiv podružnice v Škofji Loki ni mogel več samostojno prevzemati naročil. Zanj je to opravljala centrala v Ljubljani.

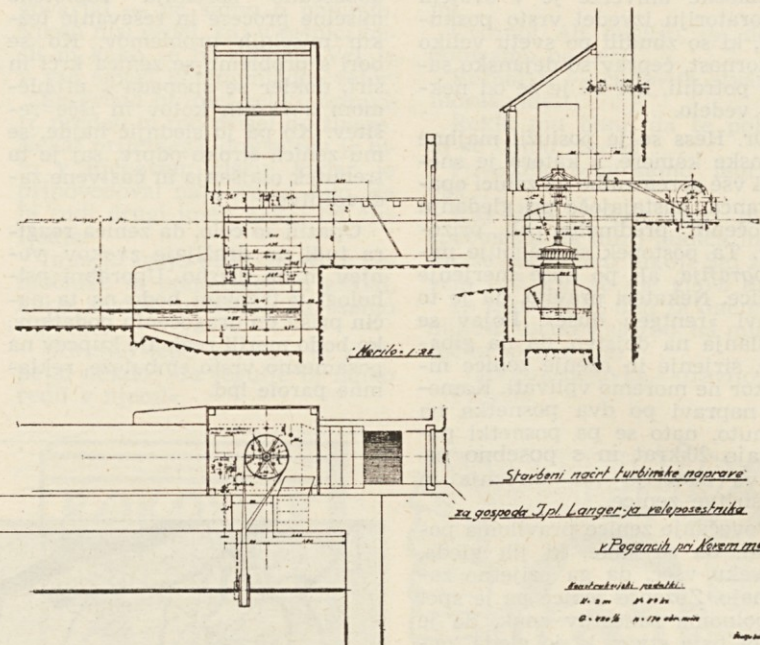
Tudi v novih razmerah so se Ločani odlično obnesli. Kljub nezadostnim transportnim napravam in tesnemu prostoru so izdelali dve Peltonovi turbini po 615 KS za hidroelektrarno Vlasenica. Turbini so opremili z regulatorji Schneiderjeve konstrukcije.

Februarja 1949 je podružnica Litostroja v Škofji Loki prenehala obstajati. Večje in novejšje stroje so prepeljali v novo tovarno v Ljubljano, ostanek s poslopjem vred pa so prepustili podjetju »Remont«. Pretežna večina delavcev se je ali preselila v Ljubljano ali pa se pričela voziti z avtobusom na novo delovno mesto v Litostroj.

Tako se je v Škofji Loki končala proizvodnja vodnih turbin, strokovno znanje pa je odšlo s približno 30 ljudmi v Ljubljano, kjer je kot dobro seme poglajalo obilno rast. Lahko rečemo, da prav delavstvo iz nekdanje škofjeloške tovarne predstavlja še danes v litostrojski proizvodnji vodnih turbin jedro strokovnega kadra. Posamezniki imajo ali so do upokojitve imeli vodilna delovna mesta v obdelovalnici in montaži. Nekateri izmed tistih, ki so se izučili v Škofji Loki nekaj let pred zadnjo vojno, so sedaj vodje montažnih skupin na oddaljenih hidroelektrarnah Indije...

Mimo strojev, ljudi in dokumentacije, ki jo je dala Škofja Loka Litostroju za prve regulatorje vrtilne hitrosti, ne smemo prezreti neprecenljivega pomena, da je škofjeloška šola dala z ljudmi Litostroju tudi kvaliteto, ki ima še danes prvo mesto med podjetji jugoslovanske strojne industrije.

Tudi ni mogoče prezreti ogromnega prispevka, ki ga je Schneiderjevo podjetje dalo našemu gospodarstvu v splošnem: skupna moč vseh 371 turbin, ki jih je podjetje izdelalo, presega 7000 KS! Kvalificiranih delavcev pa, ki so se »zlegli« v podjetju in ki danes niso zaposleni v Litostroju,

Primer dispozicijskega in temeljnega načrta za napravo z navpično Francisovo turbino v odprtem jašku

v Burgdorfu in študij končal leta 1910 z odličnim uspehom. Kako mu je teklo življenje, smo že povedali.

Omenimo naj tudi, kako se je končalo življenje moža, ki mu je bilo usojeno, da je vrh svojih uspehov dosegel prav v Škofji Loki. — Po nacionalizaciji podjetja se je vrnil v Švico in še 13 let delal v oddelku za tlačne cevovode pri tvrdki Escher-Wyss v Zürichu. Čeprav je bil za konstruktorja že v visokih letih, je vendar uspeval in zaslovel s svojimi idejami. Na jesen leta 1957 je odšel v pokoj, naslednje leto 17. julija pa je 74 let star podlegel gripi. Pokopali so ga v njegovem rojstnem kraju. Na grobnem spomeniku so mu vklesali besedo »Turbinenbauer«, tj. izdelovalec turbin, besedo, ki je Schneiderju veliko pomenila, saj je bil vse življenje s srcem pri delu.

Slika na steni

Schneiderjevo delo je velikega pomena tako za gospodarsko zgodovino Škofje Loke kot za našo industrijsko dejavnost. Po besedah prof. Alberta Strune je Schneider »ustanovil podjetje za gradnjo vodnih turbin, ki se je v tej panogi konstruktivno in kvalitetno povzpelo do sodobne proizvodnje in vzgojilo znatno število prepotrebni »vodnih« strokovnjakov, domačih tehničnih ljudi, ki so mimo turbin in regulatorjev poznali vso opremo mlinov, žag in lesnih obratov ter obvladovali vso drugo snov v zvezi z izkoriščanjem vodne moči«.

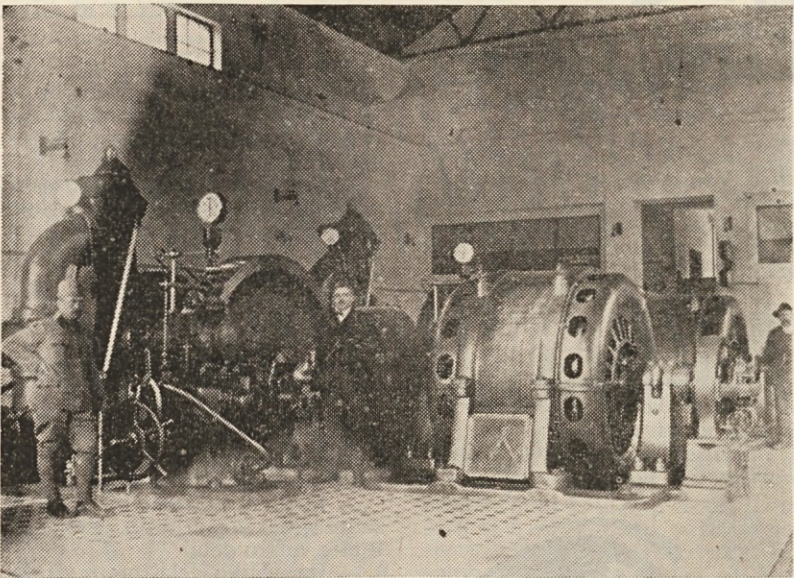
V pisarni podjetja je vsa leta na steni visela slika, posneta v hidroelektrarni Žirovnica leta 1915 ob priliki, ko so Kranjske deželne elektrarne prevzele v obratovanje obe turbini in regulatorja, izdelane pri ljubljanskem Tönniesu. Pred stroji stoji v uniformi avstrijskega oficirja že omenjeni ing. Schönbach, Schneiderjev učitelj in zasnovatelj strojne opreme, ki jo je konstruktivno razdelal Schneider in izdelale ter montirale naše domače roke. Okolnost, da sta po 50 letih obe turbini in regulatorja še vedno v obratovanju, je pač najlepše priznanje vsem, ki so sodelovali pri tem delu.

Slika je hkrati tudi ilustracija pomena Schneiderjevega podjetja za zgodovino naše industrije vodnih turbin. Podjetje se je oko-

podjetju širili in poglobljali, dokler ga njegovi ljudje niso prenesli v Litostroj, novo podjetje, ustanovljeno 1. septembra 1946. Tega dne se je pričelo izpolnjevati zagotovilo tov. Luke Leskška, ki je ob likvidaciji Strojnih tovarn in livarn kot tajnik Delavske sindikalne organizacije za Slovenijo izjavil, da bodo delovni ljudje prav gotovo postavili že v bližnji prihodnosti v Ljubljani novo tovarno, večjo in lepšo od prejšnje. Postavili so Litostroj, ki je postal »dedič vseh dolgoletnih izkušenj« in se razvil v podjetje, ki s svojimi turbinami ne krije samo pretežnega dela jugoslovanskih potreb, temveč jih tudi izvažajo v dežele Azije in Afrike.

Bogata zapuščina

Seveda že s samo ustanovitvijo Litostroja škofjeloškega podjetja še ni bilo konec. Obstajalo je še do pomladi leta 1949 kot

Slika, ki je visela v pisarni podjetja: Stroji v hidroelektrarni Žirovnica leta 1915. Sprejaj desno Schneiderjev učitelj ing. Schönbach

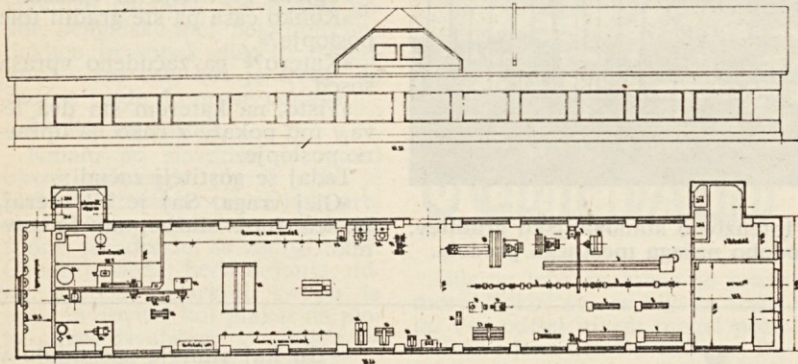
»Litostroj, podružnica Škofja Loka«.

Leta 1947 je podjetje nadaljevalo s proizvodnjo malih vodnih turbin in jih izdelalo 15 ter 3 regulatorje. Poslednja mala turbina je bila v Škofji Loki izdelana leta 1948, in sicer za zadrugo Češnjica. Potem so se razmere obrnile. Nova razvojna smer gospo-

temveč v Loki ali drugod, je po ocenitvi blizu 120.

Z ljudmi, ki so ostali v Loki, se končno dotikamo tudi tistega dela bogate zapuščine, ki je pripadala neposredno škofjeloškemu gospodarstvu. Ali ni na dlani, da bi v Loki danes verjetno ne imeli tako pomembne proizvod-

(Nadaljevanje na 9. strani)

Merilo = 1 : 100

Pogled na poslopje nove tovarne in razmestitev obdelovalnih strojev (sedaj poslopje Transturista, Kidričeva 20, Škofja Loka).

skromne gospodarske razmere, v katerih le ni bilo toliko za nabavo turbin finančno dovolj močnih podjetnikov, da se trg ne bi približeval zasičenosti. Deloma pa si popuščanje lahko razlagamo z nastankom na novo ustanovljene konkurenčne podjetja ing. Borštnarja v Ljubljani, ki se je prav tako pričelo ukvarjati s proizvodnjo malih vodnih turbin.

Kljub tej okolnosti je podjetje spriču posrečene dopolnilne proizvodnje hladilnih naprav uspevalo in napredovalo, kar spoznamo iz števila zaposlenih, ki je naraslo na skupno 40. Med njimi je poleg šefa, vodje obrata in knjigovodkinje treba šteti enega inženirja ter 25 kvalificiranih delavcev. Drugi so bili vajenci.

V teh letih so v Škofji Loki izdelali med drugim vrsto turbin med 50 in 150 KS z avtomatskimi regulatorji za lokalne hidroelektrarne, kot npr. za Kranjsko gor, Bosansko Krupo, Konjice, Dolac, Škofjo Loko itd. Med njimi leta 1936 tudi turbino s 74 KS za elektrarno na Plitvičkih jezerih, ki jo omenjamo zaradi tega, ker

nost zneska kot primerjava s prejemki drugih. Schneiderjevi delavci so primerjali svoje prejemke s plačami, ki sta jih dajala Saturnus in Železarna Jesenice, podjetji, ki sta bili znani po najboljših plačah. Ugotavljali so enakost in bili zadovoljni.

Končno je treba omeniti še Schneiderjev odnos do podrejenih. Ostro je sicer nastopal proti malomarnemu ravnanju s stroji ali orodjem, toda slabosti in potrebe svojih podrejenih je globoko razumel, če je le pri njih nalezl na resno voljo in željo po delu. Nobenega dvoma ni, da je bil ta odnos posledica njegovega socialnega porekla in trde življenjske poti, po kateri sta ga volja in marljivost privedli od ključavničarskega učenca do lastništva obrata v Škofji Loki.

Zanimanje za ključavničarski poklic je v mladem in tehnično nadarjenem dečku vzbudil mehanik, ki je imel delavnico v hiši Schneiderjevega očeta, po poklicu pleskarja, v predmestju Brienza v kantonu Bern v Švici, kjer se je Schneider tudi rodil. Izučil

varnost(ne) varnost-varnost

Žarčenje pri obločnem varjenju

Vsi izvori svetlobe sevajo žarke, ki so karakterizirani z valovno dolžino. Vsaka barva v spektru ima svojo valovno dolžino od vijoličaste do rdeče. Ti barvi ustrezata mejam žarčenja, ki ga more človeško oko zaznati, lahko pa tudi krajše valovne dolžine (ultravijoličaste) ali daljše valovne dolžine (infrardeče), ki utegnejo kvarno delovati na oko.

Zato moramo oko zavarovati proti temu žarčenju.

Za popolno karakterizacijo žarčenja ni dovolj navesti valovno dolžino, saj utegne biti žarčenje z isto valovno dolžino bolj ali manj intenzivno, to je, da ustreza večji ali manjši energiji. Izvor toplote, ki sprošča veliko količino energije kot n. pr. električni oblok, seva močnejše žarkovje kot izvor, ki sprošča manj energije: avtogeno varjenje. Na drugi strani pa energija, ki jo oko sprejema iz svetlobnega izvora, pojema v večji razdalji in sicer s kvadratom te razdalje. Iz tega razloga je lažje zavarovati osebe v varilnici, ki dela v precejšnji razdalji od varilca, kot le tega, ki je neposredno izpostavljen žarčenju v kratki razdalji.

Zmanjšanje intenzitete nastaja zaradi absorpcije žarčenja v ozračju. Vedno kadar žarčenje zadene kak predmet, gre del žarkov skozi, drugi del se absorbira, ostalo pa se odbija. Vsako steklo je karakterizirano z absorpcijskim faktorjem, katerega vrednost je odvisna od valovne dolžine. Navadno steklo vpija (absorbira) vso ultravijolično svetlobo, vpija tudi več ali manj vidno svetlobo (glede na barvo in debelino stekla). To steklo pa ne vpija infrardečih žarkov, ker ne vsebuje posebne snovi za ta namen. Poudariti je treba, čeprav je steklo videti dovolj temno za vidno svetlobo, ni s tem nujno, da je že primerno kot varnostno sredstvo pri takem delu.

Kot je že omenjeno dojemamo človeško oko sevanja le do določenih valovnih dolžin. Med žarki pa je naše oko najbolj občutljivo za rumeno svetlobo. Pri normalnih jakostih vidne svetlobe, ki jih oko sprejme podnevi, ni nobenih škodljivih fizioloških učinkov. Pri večjih jakostih pa utegne velika bleščava utruditi oko.

Ultravijolično žarčenje pri obločnem varjenju hitro povzroča znano očesno bolezen optalmia

electrica. To žarčenje ne vpliva samo na oko, marveč tudi na kožo. Varilci, ki se proti temu žarčenju ne zavarujejo, utegnejo dobiti opekline, ki so po izvoru enake sončnim. Seveda se to hitreje pojavi, če je intenziteta žarčenja večja.

Optalmia electrica je poškodba prehodne narave, toda opozoriti je treba na kronično vnetje, ki ga nikakor ne moremo pripisati samo ultravijoličnemu ali infrardešemu žarčenju. Zaradi tega je potrebno, da varilec, njegov pomočnik in tisti v neposredni bližini izvora infrardečih žarkov uporabljajo varnostna očala ali varnostni ščit obraza proti vplivom teh žarkov.

ISA

PREJELI SMO

O rdečem petelinu v samskem domu II

V številki 11 časopisa Litostroj je bil objavljen članek pod naslovom »Junak iz Niša«. Avtor članka ni podpisan. Poklicni gasilci, ki smo se udeležili gašenja tega požara, dajemo svoje mnenje o njem in o položaju, kakršen je bil ob našem prihodu na požarišče.

To ni bilo 17. septembra, kakor piše pisec, ampak 28. septembra 1966. Poklicni gasilci, ki smo imeli tisti dan svojo redno službo, smo ob 14.15 prejeli telefonsko obvestilo, da gori v samskem domu II. Takoj smo šli z gasilskim avtomobilom na mesto požara. Ko smo prišli tja, je bilo res vse v dimu in polno stanovalcev, ki so imeli na hodniku razne predmete, katere so iznosili iz svojih stanovanj.

Ker pisec govori o Jovanu Djordjeviću kot o junaku pri gašenju tega požara, moramo opisati dogodek nekoliko bolj natančno.

Pri vsakem požaru ima zadnje delo gasilska služba in TNZ. Pisec pravi, da se Djordjević ni spomnil na gasilni minimaks. Če bi v tem primeru gasil z ročnim aparatom na vodo, bi morda res napravil večjo škodo na pohištvo, to pa zaradi tega, ker je v aparatu zveplena ali solna kislina.

Pisec članka omenja sikajoč plamen. Če bi bil plamen res sikajoč, Djordjević ne bi bilo več med živimi; v takem sobnem požaru, če odpreš vrata, nastane butajoč plamen; ta plamen je posebno nevaren za gasilce ali druge osebe, ki gredo v tak prostor. To se pravi, da Djordjević ni mogel v tem prostoru zdržati 10 minut, kot piše pisec, češ da je bilo to ob 14.05 (mi smo prejeli obvestilo ob 14.15). Ko smo prispeli na kraj požara, je bilo tako zadimljeno, da smo si morali nadeti plinske maske, če smo se hoteli uspešno spoprijeti z rdečim petelinom. Prvi je šel v prostor z gasilsko masko poklicni gasilec Jože Pintarič in takoj iznesel iz gorečega prostora več plaščev in drugih predmetov. Nato smo odprli okna, da se je dim čimprej umaknil iz goreče sobe, in z gumijasto cevjo, ki jo je res Djordjević že pripravil za gašenje, uspešno pogasil začetni požar, ki je nastal v stanovanjski sobi. Želimo še omeniti, da je bila dolžnost hišnika samskega doma, da takoj sam prične z gašenjem.

Poškodbe v novembru

V mesecu novembru je bilo v našem podjetju 43 poškodb, od tega 6 na poti na delo in z dela.

Po enotah se je poškodovalo: iz MO 15, PK 5, FI 14, OO 5 in iz sektorjev 4 delavci.

Največ se je poškodovalo kvalificiranih delavcev: 23, visoko kvalificiranih 9, polkvalificiranih delavcev 7 in nekvalificiranih delavcev 4.

Bolniških dni zaradi poškodb po enotah je bilo: v MO 182, PK 80, FI 154, OO 96 in sektorjih 63 bolniških dni.

Roke si je poškodovalo 16 delavcev, nogo 7, telo 5, glavo 2, največ poškodb pa je, kakor vedno, na očeh: 13.

V novembru smo zabeležili 2 poškodbi manj kot v mesecu oktobru.

Služba varstva pri delu

Kdo je kriv za nastalo poškodbo?

Dne 10. 11. 1966 je delavec M. R. (površinska zaščita) dobil nalogo, da površinsko zavaruje kovinske izdelke. Po končanem premazu že dveh izdelkov je pristopil k njemu delovodja in mu določil še nadaljnje delo, to je, da temeljito razmasti še rezervoar za olje, ter ga nato površinsko zavaruje.

Iz zgodovine Litostroja

(Nadaljevanje z 8. strani)

nje hladilnih naprav, če ne bi bili v tem kraju že pred več kot 30 leti opravili pionirskega dela in vzgojili prvih strokovnjakov? Okolnost, da je »Motor« kot predhodnik »LTH« pred leti prevzel v Litostroj tisti del Schneiterjevega arhiva, ki se je tikal hladilnih naprav, nam samo potrjuje to prepričanje.

Namesto seznama uporabljenih virov

Že več let najdemo objavljene na različnih mestih kratke ugotovitve o pomenu škofjeloške turbinske tovarne. Vse je zapisal sedanji rektor ljubljanske univerze prof. ing. Albert Struna. V prejšnjem poglavju navedeno ocenitev smo vzeli iz njegovega članka »Stoletna tradicija naših turbin«, ki je izšel leta 1957 v Litostrojski jubilejni publikaciji »100 let turbinske tradicije«.

Članekovi ali študiji, ki bi natančneje obravnavali delovanje in uspehe podjetja, še ni. Avtor tega prispevka se je zato pri zbiranju snovi oslanjal skoraj izključno na izjave nekdanjih Schneiterjevih sodelavcev in na podatke iz tehničnega arhiva v podjetju. Nekaj snovi mu je dalo dopisovanje med Litostrojem in ing. Schönbachom iz leta 1956, dragocene podatke iz življenjepisa pokojnega Schneiterja, nanašajoče se na njegovo delo izven Slovenije, pa je prijazno prispevala njegova soproga gospa Ilse Schneider, ki živi v Zürichu. Avtor ji izreka za njen trud najiskrenejšo zahvalo. Hkrati pa se za sodelovanje posebno zahvaljuje tudi tovarišem Mihaelu Dobovišku, Antonu Friškovcu, Alojziju Klančarju, Francu Matulu, Ivanu Okornu, Pavlu Perku in Milanu Rabiču.

Delavec je zlezel v delno zaprt rezervoar in začel opravljati delo s pomočjo bencina. Po določenem času je prišlo do eksplozije, nato pa do požara, ki je povzročil poškodovancu srednje težke opekline na obrazu ter roki. Poškodba bi se lahko končala zelo tragično. Pri analiziranju vzroka eksplozije se je ugotovilo:

- a) da je bil rezervoar postavljen v neposredno bližino varilnega delovnega mesta;
- b) v bližini so opravljali delavci različna dela (montaža, brušenje).

Če vemo, da je bencin zelo hlapljiv in da so njegovi hlapi 2,8-krat težji od zraka (zaradi velike delovne površine teh hlapov ni bilo malo) potem nam je jasno, da je bila za eksplozijo potrebna zelo majhna iskra, ki je priletela od brušenja, varilca ali pa je kdo odvrgl v bližino žareč cigaretni ogrek.

Iz zgoraj omenjenega in drugih primerov nam mora biti jasno, da je delo z bencinom nevarno, če ne podvzamemo primernih ukrepov, to je, da postavimo predmet v prostor, kjer je urejeno dobro zračenje in ni v bližini gorečih predmetov. V nobenem primeru pa si ne moremo dovoliti, da opravljamo delo z bencinom na prostoru, ki ima toliko nevarnih možnosti za poškodbe delavcev ali materialne izgube. V tem in nadaljnjih primerih bi bilo le dobro, da nekoliko bolj upoštevamo varnostne predpise ali pa preidemo na razmaščevanje predmetov s tekočinami, ki niso nevarne. I S A

SPREJEM V SAMSKI DOM II

Ker smo v zadnjem času zmeraj bolj pogosto slišali pritožbe, da nekateri člani našega kolektiva težko pridejo v samski dom II na Djakovičevi 10, vtem ko nekateri takoj dobijo ležišče, je bilo o tem govora tudi na naši konferenci TK ZMS Litostroj. Sprejet je bil sklep, da naj bi z ležišči v Samskem domu II v prihodnje posredno razpolagal TK ZMS.

Mnenja smo, da bi z izvajanjem tega sklepa 19. redne konference odpadle vse pripombe, ki so letele na stanovanjski oddelek. Navajamo kriterije, po katerih naj bi bil mogoč sprejem v Sam-

ski dom II. Da ne bi z načinom, ki ga predlagamo, preveč zakomplicirali in zbirokratizirali dodelitev ležišč, smo se odločili, da za člane našega kolektiva — mladince, ki so že stanovali v Samskem domu II, oziroma za novo sprejete člane kolektiva — mladince odloča neposredno stanovanjski oddelek kadrovskega sektorja, ki pa nam občasno kvartalno sporoča o dodelitvi posameznih stanovanj. Drugi interesi pa naj oddajajo pismene prošnje na TK ZMS, ki bo odločal o vrstnem redu kandidatov za sprejem v Samski dom II po kriterijih, ki jih bo prizadeti navedel v prijavi in jih

V španščini

S precejšnjo zamudo smo prejeli jugoslovanski list LIPA (El Tilo), ki izhaja v Argentini. To je edini jugoslovanski list, ki izhaja v Južni Ameriki. Mesečnik LIPA je namenjen 150.000 Jugoslovancem, ki živijo v Argentini in se je kljub težkim ekonomsko-političnim razmeram uveljavil med našimi rojaki ter ob požrtvovalnosti sodelavcev izhaja že celih trideset let.

Posebno zanimiva je letošnja julijska številka lista, kjer je pod naslovom »Litostroj, temelj sedanjega jugoslovanske industrije« objavljen v španščini članek o naši tovarni. Sestavek je napisal mladi rojak Armando Blažina, ki je bil leto dni na praksi pri nas. Armando, ki je sin slovenskih staršev in je prišel v Jugoslavijo kot štipendist Slovenske izseljenške matice, je v obširni reportaži podrobno seznanil bralce z delom naše tovarne. V sestavku je napisal potek dela v naši tovarni, kot zanimivost pa bomo prevedli iz španščine nekatere odlomke.

»To je moderna tovarna v Ljubljani, zavzema 22 ha ozemlja in so jo zgradili 1946. leta. V tovarni je zaposlenih okrog 3700 ljudi, inženirjev, tehnikov, uslužbencev in delavcev, ki samoupravljajo v tovarni in odgovarjajo za potek dela.«

V članku med drugim beremo tudi o poteku proizvodnje, o iz-

vozu in ugledu tovarne na mednarodnem tržišču.

Posebno zanimivo je naš bivši praktikant Armando Blažina opisal delo samoupravnih organov v naši tovarni. Še bolj so bile te vrstice zanimive za bralce v Južni Ameriki, kjer delavskega samoupravljanja ne poznajo. Tako le lahko beremo:

»Litostroj ni beseda brez pomena, temveč je tudi velika družina, kjer imajo vsi enake pravice obenem pa tudi odgovornost za napredek tovarne. V Jugoslaviji je v veljavi delavsko samoupravljanje, kjer upravlja s tovarno delavski svet in upravni odbor, razen tega pa je v vsaki ekonomski enoti še svet ekonomske enote, ki ga prav tako sestavljajo delavci. Vsak delavec in vsak uslužbenec lahko sodeluje v samoupravnih organih, kjer traja mandat izvoljenega dve leti. Vsako leto se obnovi polovica članstva delavskega sveta. Upravni odbor sestavlja enajst članov in generalni direktor tovarne, ki ga izberejo z natečajem, objavljenim v časopisu. Posebna komisija predlaga delavskemu svetu kandidate in delavski svet odloči o izboru novega direktorja.

Delavski svet sprejema vse sklepe o razvoju tovarne, upravni odbor pa je organ, ki te sklepe uresničuje.«

Armando Blažina zaključuje svoj sestavek tako:

»Po pogovorih s tehniki in delavci lahko sklepamo, da so zadovoljni z napredkom tovarne, ki ga je dosegla v 20 letih obstoja. Litostroj se s svojimi izdelki vsak dan bolj uveljavlja na mednarodnem tržišču.«

Članek je imel med bralci v Južni Ameriki ugoden odmev.

V zadnjem času se je tudi pri nekaterih španskih listih v Južni in Srednji Ameriki pokazalo večje zanimanje za jugoslovansko gospodarstvo. Z namenom, da bi kaj napisal o nas, se je v novembru zgledal v našem podjetju direktor ugledne mehiške gospodarske revije »Futuro Latinoamericana« inž. Alberto Rolland, ki stalno objavlja gospodarske novice tudi iz Jugoslavije. Mehiški publicist se je še posebej zanimal za naš izvoz.

bo TK ZMS preveril. Pri tem bo upošteval naslednje:

- datum prijave prosilca,
- od kdaj je zaposlen v Litostroju,
- sedanje stanovanje: (ali se vozi, ali stanuje privatno, v katerem našem SD stanuje sedaj),
- ali obiskuje kakšno šolo ali tečaj in kolikokrat tedensko,
- vestnost in odnose na delovnem mestu,
- družbeno-politično aktivnost,
- ali je že odslužil kadrovske rok (če ga ni, navede, kdaj se mu predvidoma začne).

J B

Če ne veš - LAHKO ZVEŠ!

KAJ JE Z NOVIMI STANOVANJI?

Stanovanjska stiska je še vedno huda, čeprav je bilo za litostrojčane zgrajenih že blizu tisoč stanovanj. In še vedno ostaja mnogo proslincev brez prave strehe nad glavo. Nekaterim pride potrpljenje in odidejo iz podjetja kam drugam, v upanju, da bodo tam prej prišli do stanovanja. Drugi pa vztrajajo in čakajo.

Kakšne so sedaj perspektive za take ljudi? Ali se bo v bližnji prihodnosti kaj gradilo? Kakšen bo lasten prispevek vsakega kandidata? Kdaj bo predvidoma zgrajen nov blok stanovanj?

Odgovor: Z ukinitvijo stanovanjskih skladov so letos nastale pomembne spremembe v načinu financiranja gradnje stanovanj.

Odslej je treba računati predvsem z družbenimi sredstvi, ki jih namenijo delovne skupnosti

za zadovoljitev skupnih potreb, in s tistim delom stanovanjskega prispevka, ki ostane delovnim organizacijam po odštetu subvencije za razliko med dejansko in ekonomsko stanarino glede na sedanji način gospodarjenja s stanovanjskimi hišami v družbeni lastnini.

Res je sicer, da so graditeljem na voljo tudi bančni krediti, vendar so glede na resnično kupno moč našega delovnega človeka in omejeno investicijsko sposobnost delovnih organizacij dokaj skromne možnosti sproščene zidave za gotovinsko prodajo stanovanj, ki bi bilo mogoče izkoristiti bančne premostitvene kredite.

Zato se vedno bolj uveljavlja tako imenovano *oročenje sredstev* kot namensko varčevanje bodočih uporabnikov stanovanj ali kot vezane vloge delovnih organizacij.

Način sam po sebi ni nov. Sedaj ga le izpopolnjujemo in tako pospešeno prehajamo v okvirih

družbene skupnosti na gospodarski način urejanja stanovanjskega vprašanja s sredstvi, ki jih interesi sami privarčujejo ali jih delovni ljudje pomagajo ustvarjati v svojih organizacijah.

To seveda ne gre brez težav, ker smo v določenem pogledu poskušali prehiteti sami sebe in je bilo pri začetnem izvajanju stanovanjske reforme prezrto, da ni mogoče šteti vseh občanov za kreditno sposobne ali sleherni delovni skupnost za gospodarsko močnega investitorja skladno z dejanskimi potrebami njenih članov.

Tako smo se tudi mi znašli pred zamotanim problemom, ki ga ni bilo mogoče rešiti kar čez noč in je terjal kar največjo previdnost pri načrtovanju nadaljnjega stanovanjskega graditve in iskanju stvarnih možnosti za njeno financiranje.

Vendar to nikakor ni pomenilo in ne pomeni, da smo opustili prvotno zamisel postopne gradnje stanovanj in da smo vsakogar v tem podjetju prepustili samemu sebi. Šlo je le za čas, ki smo ga potrebovali za opredelitev in za prilagoditev spremenjenim okoliščinam.

Najprej je bilo treba rešiti vprašanje financiranja že začete gradnje dveh stanovanjskih blokov, ki sta pravkar pred dovršitvijo, tako da se bodo uporabniki zadevnih stanovanjskih prostorov vselili še v tem mesecu, torej pred objavo tega pojasnila. Zadeva je bila zares kritična in nujna in ji je šla vsa naša skrb pred slehernim drugim ukrepom na področju družbenega standarda.

Nato smo se lotili vezave sredstev v banki s pravico do posojila, da bi tako plodno naložili tisto, kar nam letos ostane od tako imenovanega stanovanjskega prispevka. To je bilo prav tako pomembno, da si zagotovimo podlago za nadaljevanje stanovanjske graditve.

Sedaj pa že pripravljamo elemente za gradnjo novega bloka, ki bo zgrajen na dosedanj način in bo imel 45 stanovanj, 11 ločenih sob in 3 dvojne sobe.

Zbiranje ponudb in druge tehnične priprave za ta blok že tečejo. Ko bodo vsi podatki zbrani in bo znana investicijska vrednost z odvisnimi stroški vred ter bo moč določiti okvire in pogoje financiranja, bomo razpisali na-tečaj za lastno udeležbo in za izbiro bodočih uporabnikov, izhajajoč iz priporočila, ki ga je na začetku leta sprejel delavski svet.

Imamo seveda tudi nadaljnje zamisli. Vendar je treba najprej ugotoviti možnost uresničitve z vidika sredstev in ožje lokacije. To ni enostavno, a smo prepričani, da so zadevne težave premagljive, če se jih bomo načrtno lotili.

Pri reševanju stanovanjskega vprašanja se zavedamo, da je stanovanje pogoj tudi za večjo produktivnost dela, kot je nekdo v zadnjem času javno dejal. Vendar je po drugi strani res, da so sredstva za stanovanjsko graditve v tesni odvisnosti od produktivnosti dela in od naše sposobnosti, da ustvarimo večji proizvod družbenega dela in del tega namenimo za zadovoljitev skupnih potreb.

To resnico in ekonomsko zakonitost moramo vselej upoštevati in vedeti, da je v njej pglavitni pogoj za nadaljnjo stanovanjsko graditve. Kdor koli misli ali ukrepa drugače, je v zmoti in nikakor ne pospešuje načrtne, neprekinjene gradnje stanovanj.

SILA ZAKONA ALI ZAKON SILE?

V našem podjetju smo že večkrat slišali za neprijetne primere nasilnih vselitv, kjer je žal prihajalo celo do telesnih obračunavanja. Ta je imel odločbo UO s pravico do vselitve, drugi pa se je med tem že vselil na svojo roko in je potem s pestmi in nožem branil svojo pravico. Nedav-

no je spet prišlo do takega ne-ljubega incidenta, kjer je morala posredovati celo LM.

Upravičeno se torej vprašujemo, ali bo pri nas še naprej zmagoval zakon sile, ali pa bo končno vendar zmagala sila zakona.

Odgovor vodje oddelka za družbeni standard Vinka Kožuha:

Nasilne vselitve, ki se ponavljajo že nekaj let, nam povzročajo veliko težav in skrbi. Dogaja se, da dobi nekdo odločbo za stanovanje, hkrati pa se ponoči vseli nekdo drug v to stanovanje v dogovoru s prejšnjim najemnikom stanovanja. S stanovanjem mu zelo drago proda vse pohištvo, ki ga je imel v stanovanju. V takih primerih prejšnji stanovalec zapusti ponoči stanovanje s kovčkom v roki, tako da nihče

ne ve, da je stanovanje zasedel drug najemnik. S tem se začne boj (v pravem pomenu besede) med zakonitim najemnikom stanovanja in nasilnežem (oba sta naša proizvajalca in upravljalca).

V zadnjem času nam pri varovanju sklepov samoupravnih organov pomaga Ljudska milica. V veliko pomoč bi nam bili tudi samoupravni organi proizvodnih enot, in sicer s tem, da bi kršilce reda klicali na odgovornost. Mislim, da je hujša kršitev reda (tatvina), če si nekdo nedovoljno prisvoji tuje stanovanje, kot pa če si prilasti kak predmet manjše vrednosti.

Zakon sile bomo spremenili v silo zakona le v sodelovanju s samoupravnimi organi in družbenopolitičnimi organizacijami, upoštevajoč pri tem koristi vsega kolektiva, ne pa interese posameznika.

Zanima vas...

PRISLI

Peter Šterk, Marjan Martinčič, Gustav Zdravec, Stojan Djordjević, Zdenka Bivic, Janez Mrzlikar, Ilija Gerkšič, Ludvik Muc, Hasib Materič, Stanislav Pirnat, Franc Kajs, Rudolf Stritar, Emilijan Stensak, Stanislav Zidar, Ivan Gontarev, Alojz Slak, Jože Nahtigal, Ivan Novak, Jože Vinter, Tomo Pokupeč, Stanislav Čmak.

Če nekaj zanima tebe, bo gotovo zanimalo še koga. Zato sporoči vsako novico uredništvu — telefon 583.

ODSLI

Janez Kralj, Franc Kokalj, Josip Gudac, Dušan Štefančič, Dušan Brglez, Ivana Lavtar, Marija Košak, Ivica Pretnar, Antonija Segel, Anton Bevc, Jože Bunda, Janez Vengust, Jovan Stojilković, Jurij Čamič, Vincenc Kos, Martin Kunaver, Anton Lavrič, Tugomir Kunej, Jože Bregar, Albin Keršan, Rudi Zakošek, Anton Volenc, Pero Duspura, Jože Mljač, Milovan Jovanović, Anton Uršič, Milan Tomšič, Milan Hočevar, Janez Gerdina, Jakob Končan, Franc Jamnik, Franc Novak, Stane Zupančič, Vladimir Kučan, Boris Spreizer, Jože Klančar, Josip Dečman, Franc Škušek, Mihael Vidmar, Franc Turk, Ladislav Sinur, Filip Šibila, Marjan Telban, Anica Okretič, Stanislav Vakselj, Jože Nahtigal, Edmund Škerbec, Vočko Duboković, Lovro Kržišnik, Matija Ozanič, Ana Vučko, Ludvik Fink.

Rešitve križanke sprejemamo do 15. januarja 1967. Prvi trije izžrebani reševalci bodo prejeli knjižno darilo.

ZAHVALA

Javno se zahvaljujem sindikalnim podružnicam bivše DT enote za denarno pomoč v času moje bolezni.

Še posebej se zahvaljujem tovarišem Artaču, Miklavčiču in Jelovčanu za obisk.

Franc Tavčar

Podpisani Franc Šter se najtopleje zahvaljujem vsem prijateljem in sodelavcem za obisk v času moje bolezni. Prav tako se zahvaljujem tudi za darilo, ki sem ga ob tej priliki prejel. To mi bo drag spomin na dolgoletno sodelavce.

Franc Šter

Iskrena hvala vsemu kolektivu DUR za pomoč, ki so mi jo nudili ob izgubi mojega drugega očeta. Posebna zahvala velja tov. Betki Černezel.

Anica Bišof, Gerbičeva 49, Ljubljana

OJ TA VOJAŠKI BOBEN...

Anton Prelovšek nam piše iz Mostarja:

Drago uredništvo! Javljam se vam iz Mostarja, kjer služim vojaški rok. Teče mi deveti mesec. Večkrat se spomnim na podjetje, posebno ob prebiranju vašega časopisa, katerega redno prejemam. Ob tej priliki se vam najlepše zahvaljujem za vašo pozornost ter vam, celotnemu kolektivu, kolektivu turbin in TK ZMS Litostroj želim srečno in uspehov polno novo leto.

Anton Prelovšek

Sklepi UO

(Nadaljevanje s 5. strani)

ni obstoj objektivnega razloga za izmetne glave motorjev in resničnost podatka, da je s ceno za izmetne glave res odpravljena sleherna materialna škoda za podjetje.

3. UO sklene, da se delovna mesta šefov projektantov: HO, IO, CP, CO, ZE, vodij konstrukcij: HO, IO, DM, TT, vodij tehnoloških odsekov: MO, PK, FI in konstrukcije orodja obračunavajo v sklopu obračuna kadra za izdelavo tehnične dokumentacije po povprečju presega podrejenih.

Sklep je začasen in se mora o njem razpravljati ponovno v sklopu revidiranega pravilnika o nagrajevanju kadra za izdelavo tehnične dokumentacije, medtem ko njegova veljavnost prične s 1. 11. 1966.

4. Odobri se nabava 14 kom. »Priročnika za samoupravljalce 1967«.

5. UO se strinja s postopkom Splošnega sektorja za uveljavljanje refundacije osebnih dohodkov za čas predvojaške vzgoje v vseh primerih, ko organi ključijo delavca na kakršno koli opravilo državljanjskih dolžnosti in vztraja na refundaciji stroškov Skupščine občine Trebnje.

6. Na predlog komisije za tehnične izpopolnitve in koristne predloge je UOP odobril:

- izplačilo enkratne nagrade v višini 2.500 Ndin Jovu Andjelovu, za izboljšavo izdelave jeder s postopkom polovičnih jeder,
- izplačilo enkratne nagrade Ratomiru Janjiću v višini 100 Ndin za izboljšavo postopka lepljenja jeder.

7. Na predlog iste komisije je UOP zaradi zainteresiranosti proizvajalcev k razmišljanju in predlaganju raznih izboljšav ter racionalizacije v proizvodnji sklenil, da se vsakemu predlagatelju prizna za posamezni predlog simbolična nagrada v višini 10 Ndin, ki bi jo prejel vsak prijavitelj izboljšave na predlog njegovega nadrejenega, kateremu je predhodno pisмено predložil predlog za izboljšavo, ki se kot tak registrira v delovni enoti. Delovna enota posreduje predlog izboljšave v nadaljnjo proučitev strokovnim službam ali ekspertom ter nato v realizacijo. Kolikor se pokažejo pozitivni rezultati, obravnava predlog izboljšave v drugi stopnji komisija za izboljšave pri UOP, ki odobri izplačilo nagrade po obstoječem pravilniku s tem, da 10 % od višine odobrene nagrade prejme tudi tisti, ki je zamisel realiziral. Vse zadevne izboljšave se bodo zbirale in registrirale za uporabo pri razvojni tehnološki grupi TPD.

8. UO je odločil, da se s 1. 1. 1967 spremenijo najemnine v stanovanjskih prostorih, ki niso bili

točkovani (barake) in v samskih domovih, za enak procent kot bo veljal po odloku Mestnega sveta (ca. 20 %). Pri samskih domovih se povišanje najemnin nanaša samo na stanovanjsko površino, medtem ko so ostali režijski stroški pri tem izzeti.

9. KS se pooblašča, da sklene poizkusno za dobo enega leta pogodbe s stanovalci barak v tem smislu, da le-ti namenjena sredstva za najemnino porabijo za vzdrževanje stanovanjskih prostorov. KS ima pri tem še vedno razpolagalno pravico.

10. Ker se člani kolektiva vse pogostejše nasilno vseljujejo v samski dom — barake — je UOP sklenil, da družina ob nasilni vselitvi plača vse režijske stroške za vsa ležišča, ki so bila nameščena v sobi pred vselitvijo.

11. UOP je razpravljal o prenehanju prisilne uprave v OA in sklenil, da predlaga samoupravnim organom OA, da imenujejo čimprej za dobo 6 mesecev za v. d. upravnika OA člana kolektiva TZ LITOSTROJ dr. Branka ALUJEVIČA iz KS. S tem skuša podjetje doseči v bodoče plodnejše sodelovanje, z ureditvijo statusa OA pa odpraviti obojestranske probleme.

21. redna seja upravnega odbora dne 2. 12. 1966

1. UOP sklene, da se pri izplačilu osebnih dohodkov za oktober 1966 ne uporabijo kazalci uspeha oziroma neuspeha (faktor) po pravilniku o delitvi dohodka, temveč naj se izhaja iz poenotenega faktorja, a se hkrati uporabi korekcijski faktor, kot je predvideno v predlogu za začasni sklep DSP, upoštevajoč sredstva za osebne dohodke, kakor so na voljo tej delovni skupnosti za delitev, glede na kazalce o izpolnjevanju plana in uspešnosti poslovanja oziroma v skladu s kumulativno letošnjih izplačil ter so predvideni za mesec november v približni višini 445 milijonov.

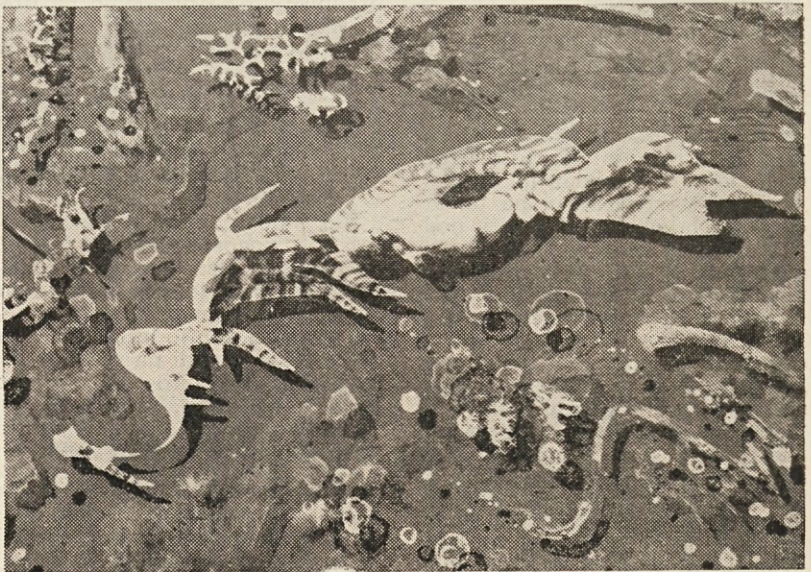
2. UOP je v smislu zakonitih predpisov zadalžil za organizacijo dela na letnem popisu zalog ter ostalih vrednosti aktive in pasive podjetja direktorja FRG.

Dalje je UOP v celoti potrdil predloženi sestav posameznih komisij, ki bodo opravile popis v samem podjetju, delavski restavraciji, ambulantni in počitniških domovih.

3. DSP se predlaga odpis terjatev proti:

— AGROMEL — Ljubljana,
— CINKARNI — Celje.

4. Vzame se naznanje obvestilo FRS, da je bilo podjetje kaznovano z denarno kaznijo 300 Ndin, ker je prekoračilo rok za vrnitev začasno izvožene robe po izvozni carinski deklaraciji.

Peter Kocjančič: Na luni

ČLOVEK IN DELO

RITEM DELA

Letni ritem

Po novejših podatkih raziskovanja o letni periodiki je opaziti spremembe, ki jih povzroča spreminjajoča se višina sonca nad obzorjem in temu ustrezno različno ultravijolično žarčenje sončne svetlobe, kakor tudi celotne količine svetlobe, ki prihaja v oko v posameznih letnih časih. Te spremembe odsevajo potem v zelo občutljivem sistemu žlez v notranjim izločanjem.

V okviru teh nihanj se telesna in duševna zmogljivost gibljeta v zimskih mesecih približno enako visoko, medtem ko prihaja zlasti v zgodnjih poletnih mesecih do precejšnjih razlik med obema vrstama dejavnosti. Tudi samomorov se menda največ zvrsti ravno maja in junija. Ta čas je tudi največ prekrškov, prestopkov, sprejemov na psihiatrične klinike in — spočetij. Tudi pojavljanje nekih bolezni je močno odvisno od letnih nihanj.

Nemški avtor Andlauer je preiskoval število obratnih nezgod in ugotovil, da jih je *med aprilom in septembrom več kot v ostalem delu leta*. Podobna nihanja opazujejo tudi pri delovni storilnosti, kar prav tako pripisujejo spremembam v temperaturi.

Tedenski ritem

Nihanja v dnevih tedna imajo pač samo psihološke ali sociološke vzroke, zato seveda tudi ne more biti enotnih rezultatov pri vsakem delavcu, v vsaki tovarni in v vsaki deželi. Po nekaterih avtorjih je ponedeljek dan, ko se naredi najmanj dela in največ nezgod, drugi avtorji pa najdejo prav nasprotno podatke. Za našo tovarno smo lahko ugotovili le to, da je *ob sobotah sorazmerno več nezgod kot ostale dneve, na drugem mestu pa se najde ponedeljek*. Nekdanji »plavi ponedeljek« je kajpak ob pogojih današnje proizvodnje že izgubil precej svoje nedelavne »barve«.

Dnevni ritem

Vse spremembe, ki jih opažamo v urah dneva, grede pač na račun fizioloških razlogov (telesna temperatura, utrip srca, frekvenca dihanja, krvni tlak, električni odpor kože itd.). Biološka ritmika je bistveno odvisna od režima svetlobe. Zanimiv je poskus, ki so ga opravili na 79. stopinji geografske širine, kjer torej poleti praktično ni noči. Eni skupini so dali ročne ure, kjer je bil ves čas dneva razdeljen na 21 ur, pri drugi skupini pa na 27 ur. Nekatere funkcije telesa so ob-

DNEVNA PORABA ČASA

Povprečje 17-urnega delovnega dneva	moški		ženske	
	starost 20—49	starost čez 50	starost 20—49	starost čez 50
na delovnem mestu ali v šoli	7,1	5,2	2,0	1,3 ure
na poti	1,5	0,9	0,6	0,4
nakupovanje	0,1	0,1	0,4	0,3
restavr., frizer, obiski	0,8	0,6	0,5	0,4
šport, zabave	0,3	0,2	0,4	0,4
Skupaj zunaj doma ur	9,8	7,0	4,3	3,1
delo doma in v hiši	0,8	1,2	4,2	4,0
priprava jedi in pri jedi	1,2	1,4	2,5	2,3
oblačenje, umivanje itd.	0,6	0,6	0,9	0,6
prosti čas doma, branje	2,8	4,6	3,3	4,8
spanje, ležanje (poleg 7-urnega spanja)	1,8	2,2	1,8	2,2
Skupaj doma ur	7,2	10,0	12,7	13,9

Podatki so vzeti iz knjige C. Bühler: Psychologie im Leben unserer Zeit in se nanašajo na porabo dnevnega časa v ZDA. V naših razmerah bodo številke najbrž nekoliko drugačne, vendar bi dobili verjetno podobno sliko: mlajši ljudje se manj držijo doma kot starejši, moški precej manj kot ženske. Razumljivo je tudi, da za vzdrževanje osebne higiene porabijo več časa mlade kot starejše osebe in da moški te stvari bolj hitro opravijo. Tudi domačega »crkljanja« si ameriške ženske lahko privoščijo več kot moški, in celo pri zabavah izven doma porabijo več časa.

držale svojo prejšnjo normalno ritmiko, medtem ko se je nihanje telesne temperature brž prilagodilo novi razdelitvi časa.

Telo se prav hitro prilagodi, recimo, spremembam krajevnege časa, ko se z reaktivcem v nekaj urah pripelješ v kraje, kjer ima jo drugačen čas. *Take prilagoditve pa ni opaziti, kadar mora delavec sprejeti nočno delo in spanje podnevi, ker kažejo fiziološke unkcije v človeku globljo zakoreninjenost.* Opazovalci so ugotovili, da ni sicer bistvenih razlik v delovni storilnosti, kadar se pri delavcih menjavajo delovne izmene, pač pa je *storilnost manjša pri tistih delavcih, ki morajo stalno delati v nočni izmeni.* Glede nezgod so opazili, da jih je najmanj pri dopoldanski izmeni, največ pri popoldanski in srednje veliko pri nočni.

V tem pogledu je skušala tudi naša psihološka služba ugotoviti morebitne zakonitosti v pojavljanju nezgod. *Stiriletno povprečje nezgod kaže številko 728 na letu in 91 nezgod na uro dela v izmeni.* Najmanj nezgod beleži osma ura (78), ko delovni tempo očitno že popusti in se delavci že pripravljajo na odhod. Za dve nezgodi več je obremenjena prva ura dela, ker delo še ne steče v celoti, delavci se šele »ogrevajo«, iščejo orodje, pripravljajo stroje. Nato pa število nezgod postopno narašča in doseže šesto in sedmo uro številko 100. V tem bi videli postopno naraščanje delovnega ritma in morda tudi vedno večjo utrujenost. Pregled po posameznih izmenah nudi nekoliko drugačno sliko, vendar se zadnja ura v izmeni vedno znajde pod povprečjem, zlasti še pri nočni izmeni, kar dovolj jasno opozarja na globok padec delovne storilnosti v zadnji uri dela.

Na splošno pripominjajo strokovnjaki, da so za nočno delo neprimerni ljudje z obolenji na želodcu in črevesju ter delavci z vegetativno labilnostjo, pri katerih nastopa ob nočnem delu zmanjšanje teka in spanca. Spanje je sploh glayni problem nočnih delavcev, saj navajajo podatki, da spijo delavci nočne izmene komaj 4,5 do 5,4 ure dnevno.

(Po sestavku Eberharda Ulicha v »Betriebspsychologie«, Göttingen, 1961)

M. H.

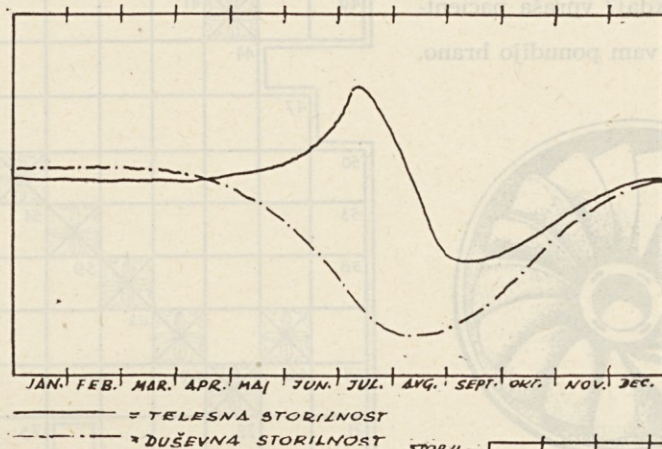
KOMENTAR H GRAFIKONOM ČLOVEK IN DELO

a) Krivulja telesne storilnosti kaže močen vzpon ob nastopu poletja, nato še bolj strm padec v vročih poletnih mesecih, nakar

se z nastopom jeseni začne spet vzravnjavati.

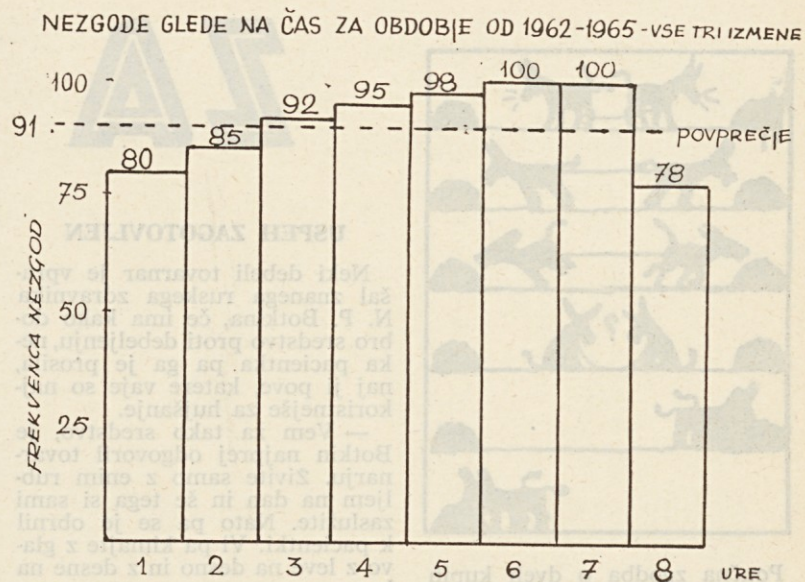
Krivulja duševnega dela pa začne padati že v prvih pomladanskih mesecih, doseže sredi avgusta najnižjo točko in se nato začne v jesenskih mesecih spet dvigati.

Vročina je torej očitno kontraindicirana za vsak duševni napor in zato poleti kateri koli pouk ne more imeti velikega uspeha. Najbolj plodoviti so vsakakor jesenski meseci, in to za obe vrsti dela. Če torej pri nas (in tudi drugod) ravno pred zimo finalizacija doseže največji tempo,

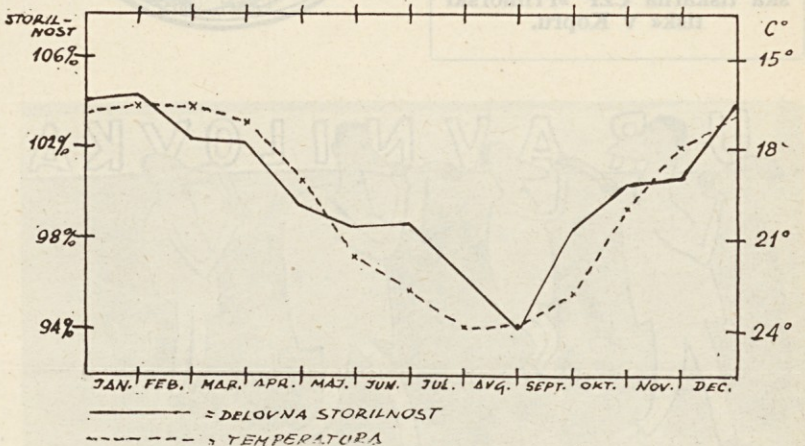
ne gre samo za rokovne obveznosti, ampak tudi za naravno (fiziološko) večjo storilnost.

b) Tudi delovna storilnost na sploh je zelo odvisna od atmosferske temperature, saj kažeta obe liniji zelo tesno ujemanje: čim višja je temperatura, tem nižja je storilnost. Zato vsaj fiziološko niso upravičene pripombe, ki jih slišimo na račun ne-neprevelike delovne pripravljenosti narodov ob južnejših paralelah. Vročina človeka polni, mu jemlje voljo do dela in vpliva hromeče na delovno storilnost.

NEZGODE PO URAH V IZMENAH V TZ LITOSTROJ

Podatki so izračunani na povprečje vseh treh izmen in za leta 1962 do 1965. Zadnja, prva in druga ura so po številu nezgod pod povprečjem, nato pa nezgode postajajo vedno številnejše, skladno z naraščajočo utrujenostjo; število nezgod v urah pod povprečjem pa prej opozarja na manjšo delovno storilnost, ki se opazi na začetku in koncu delovnega turnusa.

Ne sodi prehitro!

»Tega človeka pa poznam,« je stavek, ki ga stokrat slišimo. Ali ste že kdaj pomislili, kako nezanesljiva in ohlapna je taka trditve? Morda smo ga v neki družbi samo bežno srečali in vemo o njem manj kot o kralju Matjažu. Za koga drugega vemo, kako se piše in nič več, pa tudi tedaj trdimo, da ga poznamo, zlasti če gre za znanega, slavnega ali vplivnega človeka. Pravijo, da človek povprečno »pozna« kakih 200 do 500 ljudi, kar je seve odvisno od njegovega položaja, vrste službe in družbene angažiranosti.

Človeka malo bolj spoznamo šele tedaj, ko z njim preživimo vsaj nekaj časa, ga opazujemo pri delu, razvedrilo, stiku z ljudmi; podoba človeka dobi tedaj jasnejše obrise.

A še tedaj smo pri presoji pogosto, če že ne skoraj vedno prehitri. Pod vplivom enega samega dejanja, ukrepa, besede, koraka, ki je morda močnejše opazen in nam zato ostane v spominu, si ustvarimo sodbo o njegovih sposobnostih, o značaju in vsej osebnosti sploh.

Kako nezanesljive so take sodbe, bomo prikazali samo na primeru inteligentnosti, saj si v vsakdanji praksi kaj pogosto lastimo sposobnost, da sočloveka stehamo že na prvi pogled.

Svicaški psiholog R. Meili je večji skupini študentov pokazal fotografije treh otrok, od katerih je bil eden srednje inteligenčen (inteligentnostni kvocient 100), drugi nekoliko nadpovprečen (IQ 115), tretji pa je precej zaostal, saj je bil s svojim IQ 77 že v območju lahke slaboumnosti. Rezultati so bili zelo presenetljivi: najbolj inteligentnega je prepoznalo komaj 28 % študentov, srednje

nadarjenega 21 % in najmanj nadarjenega 25 %.

Nato so opazovalcem predvajali film o teh dečkih, da so jih lahko opazovali v gibanju, kretanjah, obnašanju. Pokazalo se je, da je sedaj komaj 17 % študentov uganilo, kateri otrok je najbolj bister, 29 % je ugotovilo srednjega in 21 % je pravilno določilo najslabšega. Torej so bili rezultati presoje s filmskih posnetkov celo slabši kot s fotografij.

Slednjič so vse tri fante pripe-
ljali v dvorano, tako da so jih
opazovalci lahko videli »v nara-
vi« in jih ocenjevali po obnaša-
nju, govorjenju in oblikah med-
sebojnih stikov. V tem primeru je
bil rezultat še poraznejši. Ko-
maj 12 % opazovalcev je pravil-
no našlo najbolj bistrega dečka,
17 % srednjega, in 23 % jih je
pravilno povedalo, kateri med
njimi je najmanj nadarjen.

Ta eksperiment je pokazal, kako zelo nezanesljivo je presojanje inteligentnosti po fotografiji, filmskih posnetkih in še celo po naravi. Take sodbе »na prvi pogled« so torej večinoma zmotne in strokovno celo neresne.

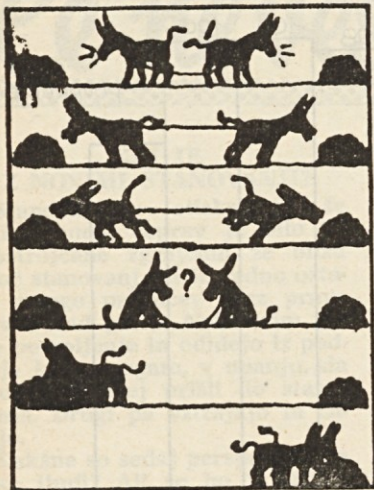
Nič bolj zanesljivo se ne zdi presojanje karakternih lastnosti iz samega opazovanja. Nemški psiholog Arnheim je že pred 30 leti opozoril, da celo izurjeni opazovalci le težko odkrijejo določene karakterne lastnosti s same fotografije ali iz pisave. Prava diagnostika človekove osebnosti zahteva kompletno zajetje osebnosti, ne pa samo nekaterih lastnosti.

(Na objavljeni fotografiji stoji z leve strani najbolj inteligenten deček, v sredini najšibkejši in desno srednje nadarjen.)

(Po knjigi dr. Richard Meili:
»Lehrbuch der psychologischen
Diagnostik«, Bern, 1961.)

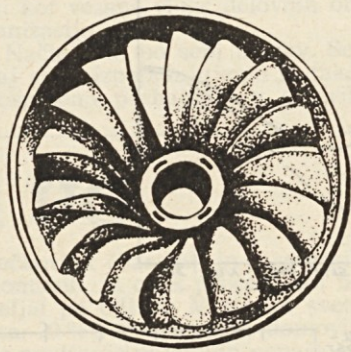

Med tremi dečki na fotografiji je eden nadpovprečno inteligenten, drugi povprečno, tretji pa že lahko slaboumen. Ali bi lahko že po sliki ugotovili, kakšen je kdo? Poskusite!

Poučna zgodba o dveh kupih sena in dveh neumnih oslih, ki sta postala pametna.

Časopis »Litostroj« izhaja mesečno (s posebnimi prilogami) v nakladi 5800 izvodov — Ureja ga uredniški odbor — Glavni urednik dr. Branko Vrčon — Odgovorni urednik Pavel Perko — Tehnični urednik Eštera Lampič — Tel. uredništva 33-511 (h. c.), telefon glavnega urednika 580, odgovornega 415 — Cena posameznih številki v prodaji 30 din — Poština plačana v gotovini — Rokopisov ne vračamo — Tiskarna ČZP »Primorski tisk« v Kopru.

USPEH ZAGOTOVLJEN

Neki debeli tovarnar je vprašal znanega ruskega zdravnika N. P. Botkina, če ima kako dobro sredstvo proti debeljenju, neka pacientka pa ga je prosila, naj ji pove, katere vaje so najkoristnejše za hujšanje.

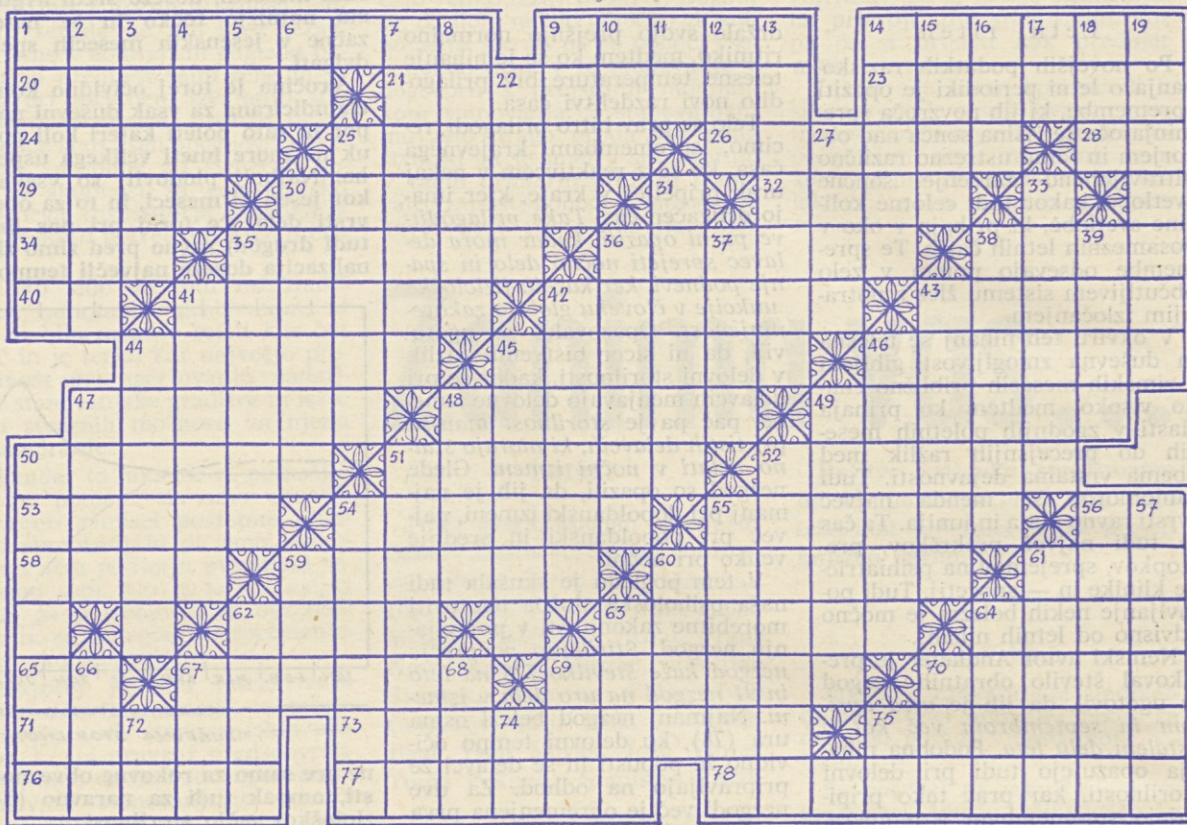
— Vem za tako sredstvo, je Botkin najprej odgovoril tovarnarju. Živite samo z enim rubljem na dan in še tega si sami zaslužite. Nato pa se je obrnil k pacientki: Vi pa kimaite z glavo z leve na desno in z desne na levo.

— In to kdaj? vpraša pacientka.

— Kadar vam ponudijo hrano.

ZA RAZVEDRILLO

Nagradna križanka

VODORAVNO: 1. vrsta stroja, 9. merilo dela, 14. delavec tekstilne stroke, 20. najvišja gora v Turčiji, 21. izdelek našega podjetja, 23. pripadnice indoevropskega plemena, 24. izumitelj jug. rodu, na področju elektrotehnike, 25. južni sadež, 26. izumitelj vrste turbin, 28. kemični znak za kositer, 29. ime nemške filmske igralkice Sommer, 30. model, 32. vrsta športa, 34. tuje žensko ime, 35. prislov, ki označuje letni čas, 36. vozarna, 38. reka v Avstriji in Jugoslaviji (nemško ime), 40. okrajsan podredni veznik, 41. kup

zemlje, 42. polotok v južni Aziji, 43. predstojnik samostana, 44. vrsta ribe, 45. sorodnica, 46. del njive, 47. zgodaj, 48. nekdanji vodja grških partizanov, (general), 49. poškodba kosti, 50. sodobni slovenski pesnik (Janez), 51. psevdonim nekdanjega slovenskega pesnika (Josip Pagliaruzzi), 52. važen prometni objekt, 53. mestece v Italiji ob jezeru Lago Maggiore, 54. blaginja, 55. vrsta kamna, 56. kratica za dolžinsko mero, 58. del skeleta, 59. geometrijski lik, (krajša oblika), 60. izobilje, (na...), 61. klica, 62. obramba, 63. služben, strog, 64. reka v Bosni, na kateri se gradi hidrocentrala in za katero dela naše podjetje opremo, 65. kratica organa samoupravljanja, 67. trgovski izraz za prosto, brez poštne, 69. priimek pred leti umorjenega ameriškega pisatelja našega rojaka (Louis), 70. reka pod Kavkazom, ki se izliva v Kaspijsko morje, 71. Obri, 73. zloglasno ustaško koncentracijsko taborišče na Hrvaškem, 75. glavno mesto Kube, 76. moško ime, 77. glavno mesto Armenske SSR, 78. naprava, ki jo izdeluje naše podjetje za vodne turbine.

paca, 13. največji polotok na zemlji, 14. ženska, ki jamči za kaj z življenjem, 15. kamnita pokrajina, 16. pritok Rhone v francoskih Alpah, 17. Ljubljana, 18. pivski vzklík, 19. uradni pregled časopisa pred objavo, 22. podariti, 25. bivša fašistična otroška organizacija v Italiji, 27. drža, 30. trenutek, hip, 31. izumitelj ene izmed vodnih turbin, katere izdeluje naše podjetje, 33. dogodek v sliki, 35. poparjen kruh, 36. drugo ime za oblič, 37. rdeči planet, 38. sintetična tkanina, 39. kratica za analitično oceno delovnih mest, 41. porok, 42. vrsta kvalitetnega vina, 43. sprednji del, ospredje, 44. mesto v Italiji, kamor se je šel poklonit avstrijski cesar papežu, drugi izraz za sramoto (naša pisava), 45. glavno mesto države v Aziji, kjer se bje ogorčena borba za svobodo, 46. veliko pristaniško mesto v zahodni Nemčiji, 47. ničla (tujka), 48. prehod iz svetlobe v temo, 49. tisti, ki preti, 50. vrsta cestnega tlaka, 51. zidak, žgan do zgostitve, 52. izdelovalke preje, 54. čitanje, 55. prodajalec drobnarije, 56. mesto v Bolgariji, 57. pogost slovenski priimek, 59. glas trobente, 60. prislov, ki pomeni, da je v redu, 61. merska enota za zlato, 62. brinje, 63. del imena mesteca v Siamu blizu laoske meje, 64. slabič, 66. vsi — po srbsko, 67. skrajšano: frater, 68. žuželke z ostrim pikom, 69. žensko ime, 70. kopen, 72. kemični znak za kovino, 74. kratica za eventualno, 75. medmet, ki izraža mraz.

NAVPIČNO: 1. stranica trikotnika, 2. visoka gora v Bolgariji v pogorju Pirin, 3. krinka, 4. izraz v narečju, po katerem imajo Preleki svoje ime, 5. egipčanski sončni bog, 6. latinski veznik, 7. preočišče, 8. vrsta jabolka, 9. redovnica, 10. pritok Volge, 11. skrajni konec celine, 12. vrsta raztopine,

Razočarana starost

»Poslušajte, ljudje, še včeraj sem bil mlad, danes pa sem star! Še včeraj so rekli: premlad si za to mesto, danes pa trdijo, prestar si, odločno prestar!« Tako ali podobno je klical Cule Pokorni v eni od svojih oddaj. Komično na videz, v resnici pa tako pretresljivo.

Starost, kakršna je, prinaša s seboj spomine, dobre in lepe spomine, spomine trpkosti in porazov, a tudi uspehov. Pa ne mislim opisovati starosti zaradi let, ki človeka ukrivijo, ki mu položijo v dušo spoznanje, da je odveč na svetu. Ne. Rada bi povedala nekaj povsem drugega. Težko je reči, kje je meja med zrelo dobo in pravo starostjo. Nekdo se postara prej, drugi pozneje. Nekdo je na videz zrelejši, drugi pa je v starosti dokaj spreten, živahen, marljiv. Mislim, da je čas, ko se v življenju človeške sile prevesijo, hkrati pa človekova duševnost, polna spoznanj in izkušenj, široko obzorje in razgledanost počasi preresejo zdržljivost, fizično zmogljivost, razdobje, ko v človeku sicer popuste telesne sile, po drugi strani pa so njegove sposobnosti večje, saj jih je obogatilo življenje.

Kadar se spominjam hlapca Jerneja, mi vse bolj prihaja na misel, da se ni boril za domačijo, ki niti njegova ni bila, da se ni boril za njovo in seno, za grunt, za gozd in poljano. Krčevito se je branil pred krivico, ki je bila taka, da so mu vzeli delo. Delo so mu vzeli. Garal je vse življenje — se potil, delal, delal. Na koncu pa so mu rekli: »Dodelal si, Jernej, star si, zdaj vzemi

palico in stopaj od hiše do hiše.« Ne, nerada bi pačila Cankarjeve misli, ampak to, kar sem napisala, sem v njegovi povesti čutila. Naj mi oprostijo, če mu delam krivico.

Hlapec Jernej je ostarel. Ostarili so rodovi, ki so bili polni življenja, polni — kot pravimo — delovnega elana, rodovi, ki so ustvarjali čudeže. Ostarili so. Mladi so jih zamenjali. Nova sila, novi prijem. In mladi so postali stari in kolo, ki suče usodo človeka, jih je potisnilo v stran. Nov bojevit rod je stopil na okope, nove delovne zmage so sledile, novi čudeži. Dokler...

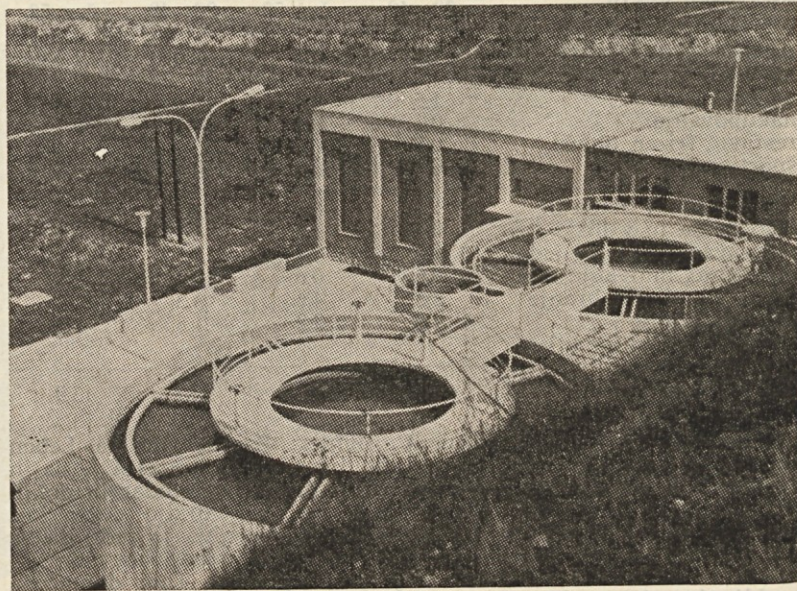
Ta starost! Pa določimo, kdaj smemo reči: star je! Lahko določimo mejo med zrelostjo in starostjo s centimetrom? Da, najdemo se tudi taki, ki si kaj takega drznejo. Povedala bi rada zgodbo, ki jo vsak dan vidim pred seboj in mi je hudo in krivično, ko mi nekdo z metrom v roki meri starost. Šestnajst let delam v podjetju. Vse sem izkusila, kot pravijo, dobro in slabo. Podjetje poznam od začetka. Svoje življenje sem krojila po delu v podjetju; kamor so me premestili, sem delala le za prid podjetja. Po nekaj letih službovanja sem dobila tudi stanovanje v podjetju. Zdaj je bilo še vse mnogo lepše, a bila sem že skoraj v zrelih letih. In prav ta zrela leta so mi skalila življenje. Nekega dne sem zbolela. Bolehala sem precej časa in že tu so se takoj opazili prvi znaki, da nisi več potreben toliko kot mlajši, saj mlajši so imeli vedno dosti obiskov, za starejšega se nobeden še zmeni ne. Razumela sem kmalu, da sem na delovnem me-

stu odveč; šef pripelje mlajšo moč in starejši prepusti svoje delovno mesto mlajšemu, seveda ne samo delovno mesto, temveč tudi mesečne prejemke. Čeprav sem se postarala, mislim, da moj delovni elan še ni usahnil, in da sem si v tolikih letih dela pridobila tudi nekaj delovnih izkušenj. Vsekakor pa se mi zdi, da za dolgotrajno službo ne more biti ekvivalentno nižje delovno mesto, z nižjimi mesečnimi prejemki.

Ne gre za ponižanje, ki je seveda trpko in nevredno delovnega človeka. Toda po novem zakonu o pokojninah bo tisti, ki gre v penzijo, prejemal pokojnino po povprečnem zaslužku v zadnjem delovnem razdobju. V takem primeru degradirani »stari« delavec ne bo prejemal pokojnine, ki bi bila izračunana na osnovi dohodkov iz let, ko je bil močan in je prizadevno opravljal odgovorno delo, temveč se bo pokojnina ravnala po dohodkih, ki jih prejema sedaj, ponižan, slabše plačan...

Saj po vsem tem ni potrebno spraševati, kaj je prav in kaj ne in kje je krivica in kje ni.

Ljudje, včeraj sem bil še mlad, danes pa sem star... Spoznanje televizijskega Culeta je trpko. Jernejeva krivica je boleča. In je veliko bolečih spoznanj, ki bi v naši dobi ne smela najti v naše duše. Preveč je razočaranj, ki bi jih naš čas lahko marsikomu prihranil. In jih resnično lahko. Vsak bo vprašal: Pa kaj storiti? Kako rešiti problem delavca, ki je storil vse, kar mu je narekovala službena dolžnost, a danes ni več nekdanje moči, temveč samo bogate izkušnje?

Zunanjščina črpalne postaje v Sečovljah